

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

K. Grau, E. Maddison, A. Palvadre,
J. Reinhold, J. Uluots ja

E. Ein
tegevtoimetaja

LÄHEMAD KAASTÖÖLISED.

A. Brandt, S. Csekey, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, Th. Grünthal, K. Gyldenstubbé, J. Jans, P. Kann, F. Karlson, A. T. Kliiman, A. Luiga, J. Lõo, H. Madison, N. Maim, L. Olesk, K. Parts, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, L. Villecourt.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga, parandusteta ja vahelekirjutusteta; eriti soovitav masinkiri (vähemalt 3 sm laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, missugune soov tuleb märkida käsikirjale ühes äratõmmete hulga äramärgimisega. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartus, Aia tn. nr. 35.

S I S U.

Artiklid.

Nõges, Valter: Kaubaseltsinguile, merekindlustusele ja kauplusevolitusele kohaldatavaist seadusist Eestis	385
Brandt, A.: Tavaõiguse tähtsusest meie Tsiviilseadustiku järgi	393
Villa, Th.: Kas nõuete kindlustamine sundtäite korras arutusele võetud nõudepalvete otsustamise juures on lubatud?	398
Ilus, Elmar: Taasväärtustamine moodsa õigusliku probleemina	402

Kirjanduse ülevaade.

Kliimann, A.-T.: Pietro Chimienti, L'organizzazione nazionale fascista nel diritto pubblico italiano, Torino 1928, lk. 100. Pietro Chimienti, Per l'insegnamento di „una legislazione costituzionale positiva italiana“, Estratto dalla Rivista di Diritto Pubbl. Fasc. XII 1929, Tivoli 1929, lk. 12	417
H. J.: Sotsiaalne kohtuabi	420
Rooks, G.: Knud Sand, W. Munck, T. G. Knudtzon: Veregruppide määramine paterniteedi asjus	423

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu:

- 1) Kas tuleb Riigikohtu üldkogu 1926. a. 19. apr. otsuse tagajärjel maksvusetuks lugeda ka need enne kinnistamist

Kaubaseltsinguile, merekindlustusele ja kauplusevolitusele kohaldatavaist seadusist Eestis.

Kas viitab BES vene Ustav Torgovyj'le?

Valter Nõges.

I. BES-e kolme, nimelt 4266., 4362. ja 4363. §-i märkuste venekeelses tekstis öeldakse, et erimäärused kaubaseltsingute, merekindlustuse ja kauplusevolituse kohta leiduvad „Ustav Torgovyj's“, kusjuures see nimetus on trükitud suurte algtähtedega. Sellises redaktsioonis nende §-ide märkused nagu viitaksid Vene Seaduskonna (VSK-na, Svod Zakonov'i) XI kõite 2. jaole, kuhu on paigutatud Vene Kaubanduseseadustik ja mis nagu eeldaks Ustav Torgovyj maksvust Baltimail. BES-e saksakeelse teksti järgi need erimäärused kuuluvad kaubanduseõigusse — „gehören in das Handelsrecht“, millega juhitakse seadusekohaldaja kohaliku, kodifitseerimata kaubanduseõiguse valdkonda. Järelikult siin on tegemist erinevustega BES-e tekstides: venekeelne redaktsioon räägib kaubanduseseadustikust, saksakeelne aga kaubanduseõigusest. Tekib küsimus: kummale tekstile anda eelisseisukord, kuna nad mõlemad on offitsiaalsed?

II. 16. nov. 1870. a. seadus¹, paigutatud kodifikatsiooni korras BES-esse märkusena sissejuhatuse XVI artiklile, annab eelise selle seadustiku venekeelsele tekstile saksakeelse suhtes, kui neis avastub mingisugune lahkheli (nesoglasie)². Tugedes sellele seadusele järeldabki A. Lavrentjev. BES-e 4266., 4362. ja 4363. §-i märkused viitavad nimelt

¹ Полное Собрание Законов (PSZ) 48921.

² BES-e sissejuhatuse XVI artikli märkuse tõlgendamisviisidest ülevaate leiab lugeja „Õiguse“ k. a. 3. numbris Valter Nõges'e artiklist — „Balti Eraseaduse tekstidest“, samuti prof. A. Nolde teosest — „Očerki po istorii kodifikacii mestnyh graždanskich zakonov pri grafe Speranskom“, vyp. II, SPB. 1914, lk. 502 jj.

vene Ustav Torgovyj'le ja seda enam, et kohalikku kaubanduseeadustikku üldse kunagi pole olnud, isegi ei olnud kavatsust koostamiseks³. Kuid seejuures unustab A. Lavrentjev nähtavasti vene 14. dets. 1842. a. seaduse⁴ oleluse, mille 3. punktist kahtlemata nähtub, et vene seaduseandlikul võimul oli kavatsus kodifitseerida kohalikku kaubanduseõigust. Samal seisukohal BES-e mainitud §-ide märkuste suhtes asuvad V. Bukovskij⁵ ja Vene Tsiviilseadustiku Eelnõu koostajad⁶. Samast vaatekohast lähtub ka meie Riigikohus, kui ta oma tsiviilosakonna 1920. a. 10. märtsi otsuses nr. 1 järgmist seletab: „B.E.S. § 4266 lisamärkus määrab, et aktsiaseltsid ja maa krediitiasutised käivad oma eripõhikirjade (saksakeelses tekstis „Statuten“) alla ja et kaubanduslike ühingute kohta iseäralised määrused Kaubanduseeadusse (v Ustave Torgovom) üles on pandud... Normid aktsiaseltside kohta leiduvad üldises Vene Seaduste Kogu XI köite II jaos Kaubanduseeaduses (Ustav Torgovyj), 1. osa, 2. liik, 4. peatükk, mis omakord (§ 77) Vene tsiviilseaduste ja krediitseaduse juurde juhatab. Vene tsiviilseaduse hulka on üles võetud aktsiaseltside kohta 1836. a. välja antud määrused mõningate pärastiste täiendustega.“ Iserada ei sammu ka Eesti seaduseandlus. 20. mai 1927. a. Aktsiaseltside ja osaühingute kohta käivate seaduste täiendamise seadus⁷ ei viita ei Ustav Torgovyj'le ega ka Vene Tsiviilseadustikule. Kuid selle seaduse pealkirjast nähtub selgesti, et seadu-

³ Lavrentjews, A. — „Tirdsneezibas teesibu awoti Latwijā“ (Kaubanduseõiguse allikad Lätis), Lāti kohtumin. teatajas — „Tieslietu Ministrijas Vestnešis“, Rīgā 1920, nr. 1, lk. 22.

⁴ PSZ 16331. Nim. seaduse 3. p. on paigutatud Ustav Torgovyj'sse art. 498. märkusena. Vrd. Valter Nõges — „Kaubanduseõiguse allikaist Eestis“, 1930. a. „Õiguse“ 5. numbris lk. 202 jj.

⁵ Bukovskis, V. — „Pie jautājuma par Tirdzniecības ustava piemērošanu Latvijā (Ustav Torgovyj' kohaldamisküsimusest Lätis), Lāti kohtumin. teatajas „Tieslietu Ministrijas Vestnešis“, Rīgā 1924, nr. 8, lk. 323 jj. Oma varasemas teoses, nimelt BES-e kommentaaris — „Svod graždanskich uzakonenij gubernij Pribaltijskich s prodolž. 1912—1914 g.g. i s raz'jasnenijami“ v 2. tomach, Riga 1914, asub Bukovskij vastasseisukohal, vrd. ibidem, 4266. §-i juurde paigutatud lisamärkust.

⁶ „Graždanskoe Uloženie, kn. V, objazateljstva. Projekt Vysočajše učreždennoj Redakcionnoj Kommisii po sostavleniju Graždanskago Uloženija“, tom I, SPB. 1899, lk. XXXVII jj.

⁷ RT 1927, 54, I, 58.

seandja eeldab siin mingisuguseid aktsiaseltsingute ning osaühingute kohta maksvaid seadusi, milliseid ta soovib täiendada. Et need mainitud seadused leiduvad VSK-nas, aga mitte saksa või mõnes teises kaubandusekoodeksis, järgneb Riigikogu 18. mai 1927. a. istungi protokollist. Esitades nim. seadust Riigikogule 1. lugemiseks, üldkomisjoni aruandja annab seaduse eelkava kohta järgmise seletuse: „Venest päritud seadused aktsiaseltside ja osaühingute kohta, mis meil praegu maksavad, on väga vanad. See osa neist, mida sisaldab Seadustekogu X köide, on välja antud 1836. aastal ja seega on need üle 90 aasta vanad. Mõned teised seadused, mille järgi meil atsiaseltside ja osaühingute tegevust korraldatakse, on küll hilisemad, kuid siiski iganenud. Nii on meil praegu aktsiaseltside alal tegemist väga vananenud seadustega.“⁸

III. Vastasseisukoht mainitud küsimuses, nimelt et BES-e 4266., 4362. ja 4363. §-i märkused ei viita Ustav Torgovyj'le, näib olevat siiski õigem. Seda vaadet kaitsevad prof. A. Nolde⁹, dots. Loeber¹⁰ ja H. Lutzau¹¹. Vastavalt prof. Nolde' poolt antud BES-e sissejuhatuse XVI artikli märkuse tõlgendamisviisile¹² — mis on meile kõige enam vastuvõetav, seda enam et samal seisukohal asub ka Vene Dirigeeriv Senat¹³ — tuleb meil pöörduda BES-e eelnim. §-ide märkuste mõtte selgitamiseks saksakeelse teksti, kui selle seadustiku venekeelse redaktsiooni esimese tõlgendusallika poole. Ja seda seepärast, et nende

⁸ III Riigikogu Protokollid, III istungjärk, 1927. a., 2297. veerg.

⁹ Prof. Nolde, A. — l. c., lk. 507 jj.

¹⁰ Loebers, A. — „Tirdzniecības tiesību pārskats“ („Kaubanduseõiguse ülevaade“), Riga 1926, lk. 27.

¹¹ Lutzau, H. — „Ein Beitrag zur Lehre von den Quellen des in den russischen Ostseeprovinzen geltenden Handelsrechts“ („Blätter für vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre“ herausgegeben von Dr. F. Meyer, Berlin, 1909—1910 aastakäik, veerud 197—199 ja 230—233. Oma varasemas teoses — „Studien und Kritiken zum Ostseeprovinziellen Privatrecht“, I k., Riga 1908, lk. 110 ja 649, asub Lutzau teisel seisukohal, väites, et BES-e 4266. §-i märkus viitab nimelt vene Ustav Torgovyj'le, mis on kohaldatav käesoleval juhul ainult sel määral, kui võrt puudulikuks osutub saksa üldine kaubanduseõigus (gemeine deutsche Handelsrecht), mis on tarvitav siin erakaubanduseõiguse valdkonnas.

¹² Prof. Nolde, A. — l. c., lk. 500 jj.

¹³ Vrd. Vene Dirigeeriva Senati Ts. Kass. Dep. 1911. a. otsust nr. 32 jt., tsiteeritud prof. Nolde poolt — l. c., lk. 505.

märkuste venekeelne tekst on selgusetu: olgugi et seal räägitakse Ustav Torgovyj'st, milline nimetus on kirjutatud suure algtähena, ei tähenda see *eo ipso* veel seda, et siin viidatakse nimelt vene Kaubanduseeadustikule ja seda enam, et nende märkuste algallikaid ei ole näidatud, nagu seda tehakse harilikult BES-es isegi neil juhtudel, kus viidatakse VSK-na mõnele osale¹⁴. Nii oleksid toimunud BES-e koostajad ka käesoleval juhul, ära märkides VSK-na vastava kõite, kuhu on paigutatud Ustav Torgovyj ja viimasest need §-id, kus asuvad vastavad määrused, kui nad oleksid mõelnud siin nimelt Vene Kaubanduseeadustikku, aga mitte kaubanduseõigust, nagu nad on väljendunud BES-e alg-, s. o. saksakeelses tekstis.

Võrrelnud nende märkuste saksa ja venekeelset teksti peame küll mõnna, et meil pole tegemist siin lahkkeliga normides, vaid ainult erinevate redaktioonidega, mis ei muuda asja sisuliselt, sest erinev sõnastus ei põhjusta veel lahkeli; järelikult ei ole tarvidust kohaldada BES-e sissejuhatuse XVI art. märkust käesoleva juhu tõlgendamisel¹⁵, sest viimane räägib ainult lahkkelist tekstides, millisel korral tuleb juhiseks võtta venekeelne tekst. Tekstide erinevus käesoleval juhul on tingitud sellest, et BES-e saksakeelse teksti tõlkijad tõlkisid saksakeelse sõna „Handelsrecht“ vene keelde sellise väljendiga, millel oli tehniline tähendus vene üldseaduseandluses juba tol ajal.¹⁶ Sääraseid juhte BES-est on teada terve rida. Toome näitena mõned selle nähu tõendiseks, et neil juhtudel, kus BES-es räägitakse mingisugusest „ustav'ist“, ei mõelda alati „ustav'i“ selle sõna tehnilises tähenduses, mida ta omab vene seaduseandluses.¹⁷

¹⁴ Vt. näit. BES-e järgmiseid §§ 734, 1970, 3645, 3947, 4024 jt. Vrd. ka Lutzau, H. — „Studien und Kritiken zum Ostseeprovinziellen Privatrecht“, I k., Riga 1908, lk. 105 jj.

¹⁵ Samuti lahendab küsimuse Vene Dirigeeriva Senati Tsiv. Kass. Dep. oma 1900. a. otsuses nr. 70, kus ta kõrvutab ja võrdleb BES-e 3629. §-i saksa- ja venekeelset teksti.

¹⁶ Lutzau, H. oma eeltsiteeritud artiklis (Blätter f. vergl. Rechtsw. und Volkswirtschaftslehre, V aastakäik, 1909 (1910, veerg 231) teeb koguni järgmise oletuse, et tõlkijad käesoleval juhul samastasid „õigust“ mõistelt „ustaviga“, kuna nad õigust ustav'ita üldse ei kujutelnud ja mõtlesid, et Baltimail on mingisugune kaubanduseõiguse koodeks.

¹⁷ Samal seisukohal asub ka Loebers, A. — l. c., lk. 27.

Nii näit. BES-e 868. §-i 1. märkuse saksakeelses tekstis (1864. a. väljaande järgi) leiduv nimetus „Ordnung des Civilgerichtsverfahrens“ on tõlgitud vene keelde väljendiga „Ustav Graždanskago Sudoproizvodstva“, millega nagu osutatakse kindlale koodeksile ja nimelt sellele ustav'ile, mis moodustas osa Vene keisri Aleksander II Kohtuseadustikest („Sudebnye Ustavy Imperatora Aleksandra II“). Viimase oletuse vastu räägib esiteks see asjaolu, et BES-e väljaandmise momendil 12. nov. 1864. a. ei omanud Vene Tsiviilkohtupidamiseseadustik, avaldatud 20. nov. 1864. a., veel seadusejõudu; teiseks aga see näht, et selles ustav'is üldse ei leidu reegleid eksproprieeritud maade hindeks, kuna aga BES-e saksakeelne tekst räägib tsiviilkohtupidamiseseadustikust, kus leiab määritelu hindekord. Nähtavasti mõeldi siin tol korral välja anda kavatsatud kohalikku tsiviilkohtupidamise koodeksit, mis pidi moodustama Kohaliku Seaduskonna IV köite, mis kavatsusest vene seaduseandlik võim hiljem loobus. — Samuti BES-e 4593. §-i märkuse järgi mahutavat „Ustav Graždanskago Sudoproizvodstva“ erimäärused dokumentide esitamise kohta (see norm on paigutatud peatükki, milles räägitakse nõudeõigusest eseme ettenäitamiseks); mainitud märkuse saksakeelses tekstis leiame aga sõna „Prozessordnung“. Asjata otsiksimegi neid reegleid Vene Ts. Kp. S.-est, sest neid seal tegelikult pole.¹⁸

IV. Pole huvituseta siinkohal märkida V. Bukovskij¹⁹ v a a d e t, kelle arvamuse järgi M. Korff, tõlkides „gehören in das Handelsrecht“ sõnadega „pomeščeny v Ustave Torgovom“, teadlikult tahtis otsustada küsimuse Vene Kaubanduseadustiku kasuks. Esitatud oletuse tõendamiseks toetub ta kahele järgmisele põhjendile: 1) enne BES-e väljaandmist maksis juba ammu Ustav Torgovyj ja 2) M. Korff, tõlkides „gehören“ mittevastava sõnaga „pomeščeny“ („otnosjatsja“ asemel), igal juhul mõtles kindlale koodeksile, kus oli normitud küsimus kaubaseltsingute kohta. Ustav Torgovyj olelus BES-e väljaandmise momendil räägib iseenesest võrdlemisi vähe V. Bukovskij väite kasuks, olgugi et ta sisaldab mõningaid määrusi kaubaseltsingute

¹⁸ Vrd. näit. ka BES-e 3380. §-i märkust („der Civilprocess“); 4363. §-i märkust („gehören in die Civilprozessordnung“).

¹⁹ V. Bukovskij — eeltsiteeritud artiklis, lk. 323.

kohta. Kuid neid norme on ka 1860. a. Saksa üldises Kaubandusekoodeksis (ADHGB), millele sageli viitab kohaliku kohtu vanem tegelus²⁰. Kohalik jurist H. Lutzau väidab oma 1908. a. ilmunud teoses,²¹ et kaubaseltsingutele on kohaldatav Baltimail eeskätt saksa kaubanduseõigus. Juhime tähelepanu siinkohal Riia börsikomitee arvamusele 1914. aastast, milles öeldakse „... dass der im Innern des Reichs geltende Handelsustav (Ustav Torgovyj) weder in toto noch auch mit Bezug auf die in art. 62.—75. enthaltenen rein privatrechtlichen Bestimmungen über die Handelsgesellschaften auf diese Provinzen ausgedehnt worden ist und auch nicht im Wege handelsrechtlicher Usancen hier Wurzel gefasst hat, ...“²². Veel nõrgemal alusel baseeruvad V. Bukovskij filoloogilised kaalutlused: tõlge ei saa olla igal juhul sõna-sõnaline, nagu seda võib kinnitada igaüks, kes sel alal vähegi teotsenud. Miks M. Korff tõlkis „gehören“ just sõnaga „pomeščeny“, aga mitte väljendiga „otnosjatsja“ (meie arvates oleks siin õigem nõuda sõna „prinadležat“) on seletatav stiililiste nõuetega ja eelmainitud asjaoluga, et tõlkijad tõlkisid sageli saksakeelseid sõnu vene üldseaduseandluse keelele omaste väljenditega. Nagu eelöeldust nähtub, põhjendab V. Bukovskij oma arvamust ainult kaudsete tõenditega. Vastavas literatuuris, samuti Vene Keiserliku kantselei II osakonna avaldatud tööde aruannetes me ei leia kuski mõnda märget selle kohta, et M. Korff või keegi teine tõlkijaist oleks tahtlikult või teadlikult BES-e algteksti mõistet vene keelde võõriti edasi andnud. Kõik andmed kinnitavad just vastupidist: tõlkijad tegid kõik, et võimalikult täpsalt edasi anda vene keelde BES-e saksakeelse algteksti sisu²³.

V. Olgugi et BES-e 4266. §-i märkus ei viita Ustav Torgovyj'le, siiski peab mõnma, et Vene Kaubanduseeadustikus kaubaseltsingute kohta käivate artiklite sisu peaaegu täielikult omab seadusejõudu ka Baltimaade suhtes, kuid

²⁰ Vrd. Zwingmann, W. — „Civilrechtliche Entscheidungen der Riga'schen Stadtgerichts“, (Riga 1871 — 1888): I k. otsused nr. nr. 84, 152; IV k. — nr. 634; V k. — nr. 950; VI k. — nr. 1213; VII k. — nr. 1484 jt.

²¹ Lutzau, H. — „Studien und Kritiken zum Ostseeprovinziellen Privatrecht“, Riga 1908, lk. 110 ja 649.

²² „Rigaer Handelsarchiv“, 1914, lk. 294; tsiteeritud A. Loebers'i järgi — l. c., lk. 29.

²³ Vrd. prof. Nolde, A. — l. c., lk. 512 jj.

ainult teises redaktsioonis ja teissugustel põhjustel. Need §-id kordavad 1. jaan. 1807. aastal kaupmeeskonnale antud manifesti²⁴ artikleid teatud ümberpaigutustega. Viimane aga omas siin maksvust Vene keisri 1825. a. käskkirja²⁵ põhjal, mis andis nim. manifestile riigi põhi-seaduste jõu. Kuid mis selles manifestis puudub, see on viide vene tsiviilseadustele. Ustav Torgovyj 63., 66. ja 67. artiklis leiduv viide Vene tsiviilseadustikule (VSK-na X k., 1. j.) on sinna paigutatud VSK-na koostajate poolt ja kuna ta ei leidu 1. jaan. 1807. a. manifestis, siis pole ka seaduslikku alust Vene Tsiviilseadustiku kohaldamiseks Baltimail kaubasekt-singutele. Siin tuleb eeskätt kohaldada peale eestiaegsete seaduste²⁶ ja 1. jaan. 1807. a. manifesti BES-es leiduvaid sellekohaseid norme ja kui need on puudulikud, siis ainult viimase täiendamiseks võime usuaalselt retsipeerida Vene Tsiviilseadustiku vastavaid osi, olgugi et sama hästi võiksime pöörduda laenamisega mõne teise, näit. Saksa 1897. a. Kaubandusekoodeksi (HGB) poole, mis oleks ka loomulikum, sest meie kaubandusetava päritolu tuleb otsida peamiselt Saksa 1860. a. Kaubanduseseadustikust (ADHGB)²⁷, mis on 1897. a. koodeksi eelkäijaks.

VI. Samuti tahtes või tahtmata tuleb leppida asjaoluga, et meil on teostunud Ustav Torgovyj nende osade usuaalne retseptatsioon, mis normivad kauplusevolitust (art. 32—46) ja merekindlustust (art. 558—606). Kauplusevolituse kohta käiv osa on usuaalselt retsipeeritud Baltimaade jaoks H. Lutzau²⁸ väite järgi pisut enne või varsti peale kohaliku tsiviilõiguse kodifitseerimist. Selline vene kaubanduseseaduste usuaalne

²⁴ PSZ 22418. Manifest 1. janvarja 1807. g. „O darovannyh kupečestvu novykh vygodach, otlíčijach, preimuščestvach i novykh sposobach k rasprostraneniju i usileniju torgovykh predprijatij.“

²⁵ 1825. a. käskkirjas (PSZ 30254) on öeldud 1. jaan. 1807. a. manifesti kohta: „... manifest sej poweleno vpisatj v čislo korennykh gosudarstvennykh ustavov bez vsjakago ograničeniija, ...“ Vene põhiseadused maksid ühtlaselt üle kogu riigi, vrd. „Istoričeskie svedeniija ob osnovanijach i chode mestnago zakonodateljstva gubernij Ostzejskich, SPB 1845, lk. 191, 192.

²⁶ Näit. RT 1926, 37, I, 73; RT 1927, 54 I, 58 jt.

²⁷ Vrd. Loebers, A. — l. c., lk. 28; „Projekt russk. gražd. uloženija“, kn. V, t. I, SPB 1899, lk. XXIX.

²⁸ Lutzau, H. — oma eeltsiteeritud artiklis (Blätter f. vergl. Rechtsw. und Volkswirtschaftslehre, V aastakäik, 1909/1910, veerg 203, 204.).

retseptsioon Baltimail on ka täiesti arusaadav, kui meelde tuletada ainult seda, et kaubanduseõiguses valitseb üldse üldistumise tendents ja samuti seda, et peale 1889. a. kohaliku kohtureformi teostamist komplekteeriti kohalikud kohtud vene kohtunikudega, kes tundsid loomulikult peamiselt vene õigust. Kuid see näht iseenesest, et kaubaseltsingute, kauplusevolituse ja merekindlustuse kohta käivad end. vene kaubanduseseadused on usuaalselt retsipeerituna kohaldatavad Eestis, ei räägi vastu meie käesoleva arutelu esimesele poolele, kus tõendasime, et BES-e 4266., 4362. ja 4363. §-i märkused ei viita Vene Ustav Torgovyj'le.²⁹ Oleksid nad seda teinud, siis omaksid Vene Kaubanduseseadustiku vastavad osad siin maksva seaduse täielikku jõudu, kuid usuaalselt retsipeerituna on nad teoreetiliselt tavaga ühel astmel, olgugi et praksis seab nad viimase suhtes eelisseisukorda.³⁰

VII. Järelikult käesoleva arutelu lõpp-tulemused on järgmised:

1. BES-e 4266., 4362. ja 4363. §-i märkused ei viita Vene Ustav Torgovyj'le.

2. Kaubaseltsingute kohta on meil kohaldatav peale Eesti Riigikogu poolt antud seaduste ja Vene 1. jaan. 1807. a. manifesti kaupmeeskonnale BES-es leiduvad vastavad normid ja nende täienduseks usuaalselt retsipeeritud õigusena Vene Seaduskonna vastavad osad (Ustav Torgovyj, Ustav Kreditnyj, Svod Zakonov Graždanskich jt.); olgugi et viimaste asemel oleks õigem ja soovitam kohaldada saksa kaubanduseõigust, niivõrt kui see on vajalik BES-e täiendusena.

3. Merekindlustuse ja kauplusevolituse kohta kohaldatakse meil usuaalselt retsipeeritud Ustav Torgovyj vastavaid osi, olgugi et siin võiksime parem tarvitama hakata mõne teise riigi kaubanduseõigust, sest taba on maksev ainult seni, kuni tema kohaldamist õiguslikult tähtsaks peetakse.

²⁹ Vene kaubanduseseadused ei ole siin kohaldatavad subsidiaarõigusena, vt. Valter Nõges „Kaubanduseõiguse allikaist Eestis“, k. a. „Õiguse“ 5. numbris, lk. 211 jj.

³⁰ Meie kaubanduseõiguse allikate kohaldamisastmestiku kohta vt. Valter Nõges'e artiklit „Kaubanduseõiguse allikaist Eestis“, k. a. „Õiguse“ 5. numbris, lk. 215.

Tavaõiguse tähtsusest meie Tsiviilseadustiku järgi.

A. Brandt.

I.

Tsiviilseadustiku sissejuhatuse art. XXIV on öeldud, et tavaõigus ei või asendada ega muuta käesoleva koodeksi määrusi. Kuna mainitud artikkel käsitleb ainult „Svodi“ artiklite asendamist ja muutmist, mitte aga temas esinevate tühikute täitmist, siis võib tekkida küsimus, kas kohtuasutistel on võimalik „Svodi“ alusel kohaldada tavaõigust kõigil neil juhtudel, mil seadused ei anna otsust vastust kohtu poolt lahendatavaile juriidilistele küsimustele? Kui õigeks pidada säärast suhtumist tavaõigusse, siis peaksime tunnustama, et „Svod“ annab meie kohtuasutistele õiguse kohaldada tavaõigust nende poolt lahendatavaile tsiviil-asjadele, kõrvaldades seega seaduse laiendava tõlgendamise kui ka viimase kasutamise analoogia alusel. Oleks aga anomaalia, kui tahame kohtuasutistele anda säärast suurt võimu. Mõnesuguse printsiibi või kriteeriumi puudumisel, millega küsimus oleks lahendatud, mida peaks arvestama kohus, kui ta eelistab tavaõigust seaduse tõlgendamisele või analoogiale või ka vastupidi — viimaseid tavale, tuleks seega anda kohtule õigus lahendada vastav küsimus igal üksikul juhul oma äranägemisel. Kuid säärane omavoliline talitamine silmanähtavalt poleks mitte kokkukõlas kohtuniku tegevusega, kuna kohtunik peaks olema tema võimu piiravate objektiivsete normide kaitsja. Pealegi — kuigi tegelikult igas seadustikus esinevad tühikud — pole kohtunikul õigust keelduda mõnda asja otsustamast, tuginedes vastava seaduse puudumisele, vaid ta peab teotsema ilmtingimata juriidilises eelduses (*praesumptio juris et de jure*), et tähelepanelikul seadustiku koosseisusse suhtumisel võib leida vastust igale küsimusele, mis kuulub kohtuniku otsustamisele, ehk teiste sõnadega, kohtunikul ei või olla juttugi seaduseandluse tühikuist.

Selle printsiibi kohaldamine seaduste laiendavale tõlgendamisele ei põhjusta kahtlust: on vaieldamatu, et säärasel tõlgendamisel saavutame ainult seaduseandja tahte selgitamise, kuid mitte muutmise. Täpsalt väljendudes ei võiks seepärast pooldada ka seaduse tühikute täitmist maini-

tud loogilise võtte abil. Analoogia suhtes peab mainima, et kaasaegses juriidilises kirjanduses maksab vaade, mille järgi ta on väljaspool neid piire, millest mõtles seaduseandja.¹ Viimase mõtet täiendatakse analoogia abil eeldusega, mis sugune oleks olnud seaduseandja tahe, kui ta oleks silmas pidanud mõningaid asjaolusid, mis tema tähelepanust aga kõrvale jäänud. Kuid säärane vaade annab sisuliselt kohtule õiguse asendada seaduseandja tahtet enda isikliku tahtega, s. o anda Šveitsi tsiviilseadustiku eeskujul kohtuasutistele seaduseandlik võim.² On arusaadav, et säärane kohtu- ja seaduseandlusevõimu eraldamise põhimõttest kõrvalekaldumine on võimalik ainult seaduse täpsal ja selgel määritelul. Selle puudumisel aga meie seaduseandlusest tuleb viimase suhtes kõrvale heita teooria analoogia ja laiendava tõlgendamise printsiipiaalsest erinevusest³, tunnustades vaid, et nad mõlemad on piiratud seaduseandja tahte seletustena ega või seda täiendada uute määrustega. Juriidilisest seisukohast väljudes ei või seepärast pooldada seaduse tühikute säärase mõtlemisviisidega täiendamise teesist ja seda ei mitte üksnes seaduse laiendava tõlgendamise, vaid ka analoogia suhtes.

Eeltoodut arvestades peame jõudma otsusele, et vastavalt „Svodi“ sissejuhatuse XXIV artiklile, tavaõigus ei või mitte üksnes asendada ega muuta, vaid ka mitte selgitada „Svodi“ määrusi. Lubatakse tema kohaldamist vastavalt art. XXV ainult neil juhtudel, mis otseselt näidatud „Svodis“: käsitletud kahekümmes artiklis, mis laiali paisatud selle koodeksi mitmesugustesse osadesse. Vastupidine mõte, kui seda on „Svodi“ sissejuhatuse XXIV ja XXV artiklis, on esitatud Tsiviilkohtupidamise seadustiku § 130. Selle paragrahvi alusel võib rahukohtunik kohaldada üldtunnustatud kohalike tabasid mitte üksnes siis, kui tabade kohaldamine on otseselt lubatud seadusega, vaid ka neil juhtudel, mis pole lahendatud seadustega.

Tunduvalt suuremat tähendust omistasid tavaõigusele rooma juristid. Tavad olid nende poolt seadustega võrdselt tunnustatud juriidiliste normide allikateks.⁴ Säärast tava-

¹ Tjutrjumov: Graždanskoe pravc. lk. 32—34.

² Šveitsi Tsiviilseadustik § 1.

³ Sellega ei eitata kaugeltki veel, et analoogia oma meetodilt erineb tunduvalt laiendavast tõlgendamisest.

⁴ I. 32. § 1. D. (1, 3).

õigusesse suhtumist polnud aga võimalik kokkukõlastada rooma keisrite piiramatute võimudega. Seepärast ju IV sajandil keiser Konstantinus Suur teatas kategooriliselt oma alamaile, et kuigi tavaõiguse tähtsus pole väike, siiski ta ei või muuta seadusi.⁵

Saksa pandektistid olid sunnitud omistama tavaõigusele suure tähenduse. Eriti väljendus see ajaloolise kooli juristide teostes, millega taba käsitati kui juriidilise loomingu ürgallikat. Vastavalt sellele Puchta, üks mainitud kooli tunnustatumaid esindajaid, oma pandektide õpperaamatus andis õiguseallikate õppimisel tavaõigusele esimese ja seaduseandlusele teise koha. Säärane tavaõigusesse suhtumine on peamiselt seletatav vajadusega õigustada tsiviilkohtuile Justinianuse seaduseandluse kasutamist ja seda XX sajandini. On tõsi, et rooma õiguse tähtsuse kohustuslikkust Saksamaale esitati põhjendis, mis olenematu ühest või teisest vaatest tavaõiguse suhtes. Ja nimelt, et saksa rahva Püha Rooma riik, olles Lääne- ja Ida-Rooma riigi pärija, kasutab keiser Justinianuse poolt antud seadusi. Vastavalt selle ajaloolis-juriidilisele konstruktsioonile paljud saksa keisrid, alates XI ja lõpetades XVI sajandiga, nimetasid ametlikkudes aktides Justinianust enda valitsemise eelkäijaks (*Vorfahr im Reiche*)⁶. Selle konstruktsiooni rahuldatus on aga silmatorkav, mispärast saksa pandektistid olid sunnitud rooma õiguse kohaldamist omal maal õigustama teise, kuigi vähem mõjuva, põhjendiga. Kuid selleks teiseks põhjendiks võis olla ainult viide asjaolule, et Justinianuse seadused on tavaõiguse alusel muutunud Saksamaale kohustuslikuks. Ratsionaalsest seisukohast vaadatuna pole aga seegi põhjend küllalt kaaluv. Raske on eeldada, et rahvas vabatahtlikult lahti ütles oma isiklikust õigusloomingust ja andis oma juristidele õiguse kohut mõista tema üle võõramaiste ja rahva arusaamisele vastuvõtmatute seaduste alusel. Rahva säärane õigusemõistmisse suhtumine oleks olnud sõgesiku mängimine, mis näiliselt, vastavalt rooma allikate mõjule, ei luba tavaõiguses seda, mis pole kokkukõlas terve mõistusega (*ratio*)⁷.

⁵ I. 2. C. (VIII, 53).

⁶ Dernburg: Pandekten I k. I j. lk. 5.

⁷ I. 39. D. (1. 3.); I. 2. C. (VIII, 53.).

II.

Loomulikult ei saa salata, et juriidilised tavad omavad suurt mõju õiguse ajaloo arengus. Madala arenemisastmega rahvaste juures nad on ainsaks või vähemalt tähtsamaks õiguslikkude aluste allikaks. Tähtsat seisukohta omab tavaõigus nende rahvaste suhtes, kes on kaotanud oma poliitilise iseseisvuse, kuid siiski püüavad alal hoida oma usulist ja kultuurset erinevust. Huvitava näite pakub siin juudi rahvuse suhtumine mitmenaisepidamisse. Prantsuse Code civil koostamisel tunnistas valitsus vajalikuks ankeedi abil selgitada küsimust, kas tuleb tunnustada, et mitmenaisepidamine on juutidele keelatud säärase autoriteedi poolt, kellele nad peaksid alistuma oma usutunnistuse reeglite alusel. Määratud küsimusele saadi vastus, et juutidel säärast kirjalikku keeldu, mis keelaks mitmenaisepidamise, pole, kuid vastavalt tavale nad seda instituuti ei talu.

Mis puutub aga Euroopa rahvaste praegusse olukorda, siis esinevad siin säärased erilised juriidilised suhted (näit. naabriõiguse valdkonnas [*jus vicinitatis*]), mille arutamisel kohtuasutised võrdselt seadustega ei saa ignoreerida ka taba⁸. Eeltoodud faktide alusel ei saa aga ka heaks kiita seda suurendatud tähendust, mida autorid on andnud tavaõigusele kui rahva vaimu väljendusele, kes on püüdnud tegelikult teostada kohtumõistmise ideed, mis pole kitsendatud seaduse formaalsete raamidega. Nende autorite vaadete tagasitõrjumisel peab mainima seda, et pole alust pidada rahva vaimu ainult heade ja mõistlikkude alguste allikaks. Nendega rööbiti esinevad rahva eluviisides ka säärased reeglid, mis tuginevad viisakusetusele ja ebausule. Ei või tugineda ka sellele, nagu peaksid rahva tavad silmas majanduslikult nõrgemate kaitset tugevamate kuritegevuse vastu. Vastuoksa on täiesti võimalik, et valitseva klassi surve rahvas võib kasvada orjalik alandlikkus, mis tunnistab normaalseks ekspluateerivate mooduste olemasolu. Need moodused võivad laiaulatuslikult levida peajasjalikult kaudselt. Nõrgaloomulised, arad inimesed (ja neid on kõikjal palju), protestimata nende rõhumise vastu, mis neid tabanud, leiavad tihti rahuldust sellest, et neil endil on võimalus rõhuda veel nõrgemaid

⁸ Märkus Tsiviilseadustiku § 992-le.

kui nad on ise. Sääraste mõtete ja tegude laiaulatuslik levimine on sotsiaalse heaolu langemise põhjuseks. Seepärast on tavaõiguse autoriteetlikkus vägagi kõikuv: kui pidada kohtule kohustuslikuks igasugune temalt konstateeritud juriidiline taba, siis kohtuorganitel tuleks sagedasti teha oma kohustise alusel ebamõistlikke otsuseid; kui aga anda kohtuorgani otsustada tava mõistlikkuse küsimus, siis õiguse allikaks poleks enam taba, vaid seda arvustava kohtuniku arvamus. Siinjuures on ka vähe sellest, kui ainult konstateerime teatava tava olemasolu, vaid peale selle on vaja veel otsusele jõuda, et seda taba tunnustavad inimesed olid veendunud tema kohustuslikkuses (*opinio necessitatis*). Selles aga selgusele jõuda on väga raske ja sagedasti isegi võimatu⁹. Eeltoodust olenematult põrkab tavaõiguse kohaldamine kokku ka küsimusega, kuidas määratella selle territooriumi piire, mille taba peaks silmas peetama teatud asja kohtulikul arutamisel. Üksteisele lähedal olevais kohtades võivad esineda mitmesugused tavad. Kas peab säärastel juhtudel arvestama küla või aleviku elanikkude tabasid, või tuleb kohustuslikuks pidada ainult säärast taba, mis maksev suurema maaühiku piirides?

Lõpuks ei saa eitada ka asjaolu, et iga juriidiline reegel peab rahuldavaks kasutamiseks esitatud olema tema sisule vastavas vormis. Seda on raske saavutada isegi seaduste redigeerimisel, mis sagedasti pakub mitte vähest vaeva seaduseandlike asutiste liikmetele. Mis puutub aga tavaõigusse, siis kirjaliku vormi puudumisel pole temal küllaldast selgust. Kui ka püüda taba suruda teatud vormi, siis on kaheldav, kas ta suudab õieti edasi anda teda alaldavate inimeste mõtet. See tavaõiguse oluline puudus teataval määral kõrvaldatakse, kui tema arvustav hindamine ja formuleerimine usaldatakse silmapäistvate juristide kätte, nagu keskaegses Prantsusmaal Beaumanoir, Du Breul, Fontaine ja paljud teised. Siiski vaatamata sellele olukorrale Prantsusmaal oli juba 1453. aastal kuningas Karl VII poolt ette kirjutatud koostada offitsiaalsete juriidiliste tabade kogud, millises redaktsioonis nad oleksid kohustuslikud kohtuile, s. o. sisu-

⁹ Nii on sagedasti raske piire tõmmata tavaliste, kuid mittekohustuslike kingituste ja tavaliste lisatasude vahel, mida antakse edukalt täidetud eriliste raskustega seotud tööde eest.

liselt asendada tavaõigus seaduseandlike aktidega. Nende kogude koostamisele, mida arvult 285, kulus aega enam kui aastasada, sest Karl VII ettekirjutis suudeti täita alles Karl IX valitsuse ajal, s. o. XVI sajandi lõpul¹⁰.

Kõigest eeltoodust selgub, nagu meile näib, järeldus, et meie tulevase tsiviilseadustiku koostamisel tuleks arvestada ainult seda põhimõtet, mis on „Svodi“ sissejuhatuse art. XXIV ja XXV aluseks, ega tuleks anda mingit tähelepanu Tsiviilkohtupidamise seaduse §130. Kuid on ka enesestmõistetav, et säärane eitav suhtumine tavasse kui õiguse iseseisvasse allikasse ei takista sugugi neid kasutada materjalidena seaduseandlikus töös.

Kas nõuete kindlustamine sundtäite korras arutusele võetud nõudepalvete otsustamise juures on lubatud?

Th. Villa.

See küsimus paistab pealiskaudsel vaatlemisel ülearune olevat. Sest misjaoks on tarvis nõuet kindlustada, kui sundotsus võimaldab otsekohe nõuet täita. Asendab ju sundotsus kohtu täitelehe. Kuid ometi tegelikus elus võib tihti kujuneda niisugune olukord, et nõudja, kes varustatud sundotsusega, satub halvemasse seisukorda kui see nõudja, kes asja ajab harilikus nõude korras ja on varustatud sellekohase nõudekindlustuse täitelehega. Selleks toon näite: A. võlgneb B.-le vekslit järgi teatud rahasumma. Võlgnik A. on maksuraskustesse sattunud ja temal peale kinnisvara muud vara ei ole. Võlgnik A. kavatses oma kreditori B. kahjuks temale kuuluvat kinnisvara obligatsiooni võlga koormata. Kreditor B., sellest võlgnik A. pahast kavatsusest teada saades, esitab võlgnik A. vastu nõudmise harilikus nõude korras, paludes nõude kindlustamist vastava märkuse sissekandmisega kinnisvaras registreeritud võlgniku A. kinnisvara osasse, mis ka teostatakse. Pärast kreditori B. saab lõpliku kohtuotsuse järel täitelehe, mida on võimalik BES § 1412. põhjal muuta kohtulikuks hüpoteegiks, vanusega nõudekindlustuse märkuse

¹⁰ Aubry et Rau: Cours du droit français I k. lk. 89; Laferrière: Histoire du droit français I k. lk. 312.

sissekandmise päevast kinnistusraamatu registrisse (vt. Notariaalsead. § 317). Niisuguse korra juures on võla kättesaamine võlgnik A. käest kreditor B.-le täielikult kindlustatud.

Sedasama asja sundtäite korras nõudekindlustuseta ajades annab see hoopis teissuguse tagajärje, mis osutub kreditor B.-le kahjuks ja nimelt: võlgnik A. protestitud veksel varustatakse kreditor B. nõudel nõudekindlustuseta kohtu sundtäite pealkirjaga, mis aseendab kohtu täitelehte. Selle sundotsuse põhjal pöörab kreditor B. täitmise võlgnik A. kinnisvarale ja kohtutäituri nõudel kantakse võlgnik A. kinnisvarale kinnistusraamatu registrisse vastav nõude ehk täitmisele pööramise märkus ja kinnisvara määratakse müügile. See täitmisele pööramise märkus ei luba võlgnik A.-l ainult vabatahtlikult oma kinnisvarale uusi õigusi kinnistada, kuid kohtulikkude õiguste kinnistamist see märkus ei takista (vt. Notar. sead. §§ 316, 317). Sundotsus omandab aga seadusejõu alles siis, kui võlgnik ei ole sellele vastu vaielnud 6 kuu jooksul, arvates täitmise teate kättesaamise päevast (Ts. Kp. S. § 16¹¹). Enne selle aja möödumist ei luba seadus sundotsust kohtulikuks hüpoteegiks muuta. Sellel ajavahemikul annab aga võlgnik A. välja fiktiivse võlakohustise kreditor C.-le, mille põhjal nõue eelkindlustatakse harilikus nõude korras vastava märkuse sissekandmisega kinnistusraamatu registrisse võlgnik A. kinnisvara osasse, sest sundotsuse põhjal varem sisse kantud nõudepööramise märkus seda ei takista. Sundotsus kui ka fiktiivse võlakohustise põhjal saadud lõpliku kohtuotsuse täiteleht muudetakse mõlemate kreditoride B. ja C. poolt hiljem kohtulikkudeks hüpoteekideks, kusjuures kreditor B. saab sundotsuse põhjal vanuse oma hüpoteegile sundotsuse hüpoteegiks kinnistamise päevast arvates, kreditor C. aga saab täitelehe põhjal vanuse oma hüpoteegile mitte täitelehe hüpoteegiks kinnistamise, vaid nõudekindlustuse märkuse sissekandmise päevast kinnistusraamatu registrisse. Niisuguses olukorras kreditor C. hüpoteegilisel võlal, kui varemalt nõudekindlustuse märkuse põhjal kinnistusraamatu registrisse sisse kantud võlal on eesõigus kreditor B. võla suhtes ning võlgnik A. kinnisvara müügist saadud raha jagamise korral, kui müügi summa võrdub kreditor C. võlasummale, kaetakse viimane, kuna kreditor B. jääb täielikult oma võlast ilma.

Nüüd tekibki küsimus, kas nõuete kindlustamine sund-

täite korras arutusele võelud nõudepalvete otsustamise juures on Ts. Kp. S. järgi lubatud või mitte.

Vene kohtupraktises ei olnud selle küsimuse suhtes esialgu peale sundtäite korra maksmahakkamist kindlat seisukohta. Osa vene juriste lahendasid selle küsimuse jaatavalt, teised aga eitavalt. Lõpuks arutas seda küsimust ka Vene Senat. Senat oma otsuses 22. nov. 1914. a. Vene-Aasia Panga Kišinevi osakonna asjas lahendas selle küsimuse jaatavalt, lubades nõudekindlustusi ka sundtäite korras otsustatavate asjade juures. Senat põhistas oma otsust järgmiselt: 1) Ts. Kp. S. § 161¹⁰ p. 2 järele võlgnikul on lubatud 3 päeva võla vabatahtlikuks tasumiseks, mille tagajärjel otsene sundtäiteotsuse täitmine on võimatu, 2) Ts. Kp. S. § 590. järgi nõudekindlustamine on lubatud ka nendes asjades, milles juba kohtuotsus tehtud ja 3) Ts. Kp. S. §§ 161¹⁻²⁴, kui erand tsiviilprotsessi üldreeglitest, kõrvaldab ainult need üldreeglid, mis on esimestega vastuolus. Nõudekindlustuste reeglite kohta seda öelda ei saa — need §§ 161¹⁻²⁴ vastuolus ei ole. Nendest Senati põhistustest on kahtlemata kõige olulisem viimane. Selles viimases põhistuses peegeldub Senati vaade sundtäitekorra kohta, et see ei ole mitte iseseisev protsessuaalkord, vaid erand üldkorrast, mis kõrvaldab ainult need üldkorra reeglid, mis on sundtäitekorraga vastuolus.

Meie kohtupraktis asus selles küsimuses ka jaatavale seisukohale. Meie kohtud lubasid nõudekindlustusi sundtäite korras otsustavates asjades ilma takistusteta. Selleks oli ka tungiv tarvidus Ts. Kp. S. § 161¹⁰ p. 2 maksvuse tõttu, mille põhjal sundotsuste täitmine võis teostatud saada alles siis, kui võlgnik 3 päeva jooksul, täitmisteate kättesaamise päevast arvates, ei maksnud vabatahtlikult oma võlga ära. Et võlgnikul võimalust võtta selle aja jooksul oma vara kõrvaldada, siis võlastajad nõudsid korraga kohtutelt nõudekindlustuse täitelehed ja sundotsused, mille põhjal võlgniku vara esiteks aresti alla pandi nõudekindlustuse näol ja siis 3 päeva pärast, kui võlg jäi tasumata, asuti sundotsuse täitmisele. Niisugune olukord valitses meie kohtutes 1927. aastani. 1927. a. ilmus aga selles asjas Riigikohtu otsus, mis 1927. a. Riigikohtu otsustekogus nr. 54 all välja kuulutati, juhtnõõriks kohtuasutistele. Riigikohus asus selles küsimuses eitavale seisukohale ega lubanud nõudekindlustusi sundtäite korras otsustatavate nõudepalvete juures. Riigikohus põhis-

tab seda otsust järgmiselt: sundtäitekord on erand Ts. Kp. S. ette nähtud üldreeglitest, seega sundtäite reeglid on erimäärused, mille sõnasõnaline kohaldamine on kohtutele kohustav. Sundtäitekorras kohus ühtki otsust ei tee, kohus teeb ainult korralduse akti sundtäitmisele pöörata (§ 161^s) või sundtäite lubamise kohta avaldatud palve rahuldamata jätta (§ 161°). Teisi korraldusi ja määrusi, eriti just nõudekindlustuste kohta Ts. Kp. S. § 161¹⁻²⁴ ette nähtud ei ole. Edasi väidab Riigikohus, et Ts. Kp. S. § 161¹⁰ p. 2 maksvuse ajal nõudekindlustuse keeld võis küll kreditoridele kahjulikke tagajärgi tuua, sest Ts. Kp. S. § 161¹⁰ p. 2 järele anti võlgnikule vabatahtlikuks võla tasumiseks 3-päevane tähtaeg, mille jooksul temal võimalus oli oma vara hävitada või muul teel kõrvaldada, kuid 9. veebr. 1926. a. välja kuulutatud seadusega on see paragrahv tühistatud, mille tõttu nüüd sundtäitepalvete kindlustamiseks tegelikult enam tarvet ei ole.

Mina ühinen ses küsimuses Vene Senati vaatega ning arvan Riigikohtu eitava seisukoha selles küsimuses eksliku olevat järgmistel kaalutlustel: sundtäitekorra juures on ette nähtud kõik tsiviilprotsessi momendid, ainus erand on see, et sundotsus kirjutatakse esitatud aktile ja otsus tehakse kostjat välja kutsumata (§ 161^s). Sundtäite protsess algab samuti nõudepalve esitamisega ja lõpeb otsuse tegemisega aktile. Palve esitamise ja otsuse tegemise vaheajal otsustatakse kohtu poolt kõik eraküsimused: kas nõudmine on esitatud õige nõudja poolt õige kostja vastu õigel kohal, kas on pandud juurde kõik tarvilikud lisad jne. Kõikide nende eraküsimuste lahendamiskord ei ole otseselt sundtäitekorra juures ette nähtud, kuid neid tuleb käsitleda tsiviilprotsessi üldreeglite järgi. Sellest seisukohast lähtudes ei või sundtäitekorda mitte nii formaalselt käsitada, nagu seda teeb Riigikohus.

Ekslik on ka Riigikohtu arvamus, et nüüd peale Ts. Kp. S. § 161¹⁰ p. 2 kaotamist nõuete kindlustuste järgi sundtäitekorras tegelikku tarvet enam ei ole. Nagu käesoleva ettekande alguses esitatud näitest selgub, on ka praegu tegelik vajadus nõudekindlustuste järgi sundtäite korras otsustavate asjade juures. Nüüd nõudjad hiilivad Riigikohtu eelkirjeldatud otsusest sel teel mööda, et enne sundtäitepalvete esitamist esinetakse harilikus nõude korras tulevase nõudekindlustuse palvega sundtäitmisele kuuluva akti järgi ja kui

see kohtu poolt rahuldatakse, siis lastakse kohtunikul aktile sundotsus teha. Niisugune kord on koormav kõige rohkem kohtutele, kes peavad ühe akti asemel kunstlikult mitu akti valmistama, mille tagajärjel kohtu kantseleitöö asjata suureneb ja muutub keerulisemaks.

Nõudekindlustuse keeldu sundtäitekorra juures ette nähtud ei ole ja seepärast pole ühtegi põhjust selle mitte lubamiseks.

Sundtäitekord on loodud nõudjate (vzõskateli) huvides ja selle tõlgendamine nõudjate kahjuks pole õige.

Õige on Vene Senati vaade, et sundtäitekord ei ole iseseisev protsessuaalkord, vaid erand üldkorrast, mis kõrvaldab ainult need üldkorra reeglid, mis on sundtäitekorraga vastuolus — nõudekindlustamine aga ei seisa sundtäitekorraga vastuolus.

Sundtäiteotsus on analoogiliselt seesama, mis kohtuotsus üld-tsiivilprotsessi korras. Ts. Kp. S. § 590. järgi nõudekindlustused on lubatud igasuguses protsessi seisukorras protsessi algusest protsessi lõpuni — seega nõudekindlustamine on võimalik nii enne kui ka pärast sundotsuse tegemist.

Ülalkirjeldatut kokku võttes jõuan ses küsimuses järgmisele otsusele:

1) Sundtäitekord on erand üld-tsiivilprotsessikorrast, mis kõrvaldab ainult need üldkorra reeglid, mis on sundtäitekorraga vastuolus.

2) Tsiivilprotsessi üldkorrast ette nähtud nõudekindlustuse reeglid ei seisa vastuolus sundtäitekorra reeglitega ja sellepärast nõuete kindlustamine on lubatud ka sundtäitekorras otsustatavate asjade juures.

Taasväärtustamine moodsa õigusliku probleemina.

Elmar Ilus.

Vaevalt leidub viimastel aastatel Saksa õigusteaduslike raamatute kataloogi, kus ei esineks uus õigusteadusliku kirjanduse eri-alaliik taasväärtustamise¹ nime all.

¹ Oskussõna „taasväärtustamine“ — tuletatud sõnadest „taas“ ja „väärtustama“ — on eesti keeles uus. Kuid ka temale vastav saksakeelne

See on ka arusaadav: viimase 5 aasta vältel on ilmunud Saksamaal eriti rohkel arvul teoseid, mis käsitlevad taasväärtustamise probleemi.

See nähtus on omakorda seletatav peasjalikult muidugi maailmasõjale ja revolutsioonile järgneva Saksamaa erilise majandusliku seisukorraga, mis sundinud sakslasi seda neile elulist küsimust igakülgselt — ka teoreetiliselt — käsitlema. Kuid on täiesti ekslik arvata, nagu oleks taasväärtustamine Saksamaa lokaalnähtus. Sugugi mitte: see probleem on puudutanud ja puudutab veelgi ka teisi riike, ühte väiksemal, teist suuremal määral.

Meil Eestis on taasväärtustamise küsimuse haripunkt möödas, kuid on meilgi veel suur hulk võlakohustisi, mille puhul võib uuesti üles kerkida — ja võrdlemisi teraval kujul — taasväärtustamise probleem.

Üldiselt aga on probleem teravamalt käesoleval ajal esile kerkinud riikides, mis maailmasõjast kaotajatena välja tulnud, siin ühes arvatud nimetatud riikide maa-alal tekkinud uued riigid.

Nii näiteks ei ole taasväärtustamise küsimuse seaduseandlikust reguleerimisest mööda pääsenud — peale Saksamaa — ka Austria, Ungari, Tšehhoslovakkia, Poola, Leedu ja teised. Kuid ka vaatamata viimasele asjaolule, peaks taasväärtustamine üldse pakkuma huvi tema uuduse pärast õigusteoreetilise küsimusena.

Käesoleva kirjutise ülesandeks ongi lühidas kokkuvõttes anda ülevaade viimasel ajal võrdlemisi laialdaseks paisunud taasväärtustamise küsimusest, võimalikult üldkujul, kuivõrt see võiks huvitada Eesti õigusteadlasi.

Taasväärtustamise küsimus (Aufwertungsfrage) on esmajoones majanduslik probleem. Kuid nagu väga sagedasti, peab ka seda majanduslikku nähtust reguleerima õigus.

Sellest järgneb taasväärtustamise küsimuse käsitlemise võimalus kahest lähtekohast: majanduslikust ja õigusteoreetilisest. Mõlemad lähtekohad on teineteisega teataval määral peaaegu lahutamatu seotud.

sõna „Aufwertung“ on terminus technicus'ena alles hiljuti ühenduses Saksa rahakursi languse küsimustega õigusekeelde võetud.

Alulnimetatud küsimusi teoreetiliselt käsitlevates teostes esinev, sealt kohtupraktise poolt tarvitusele võetud, tungis see termin — Aufwertung — lõpuks ka Saksa seaduseandlusse.

Käesoleva kirjutise jaoks on võetud esmajoones õigus-teoreetiline lähtekoht, puudutades sealjuures — kuivõrt see otstarbekohane ja möödapäästamatu — ka probleemi majanduslikku külge.

Taasväärtustamise õigus (Aufwertungsrecht) on juriidilise distsipliinina viimaste aastate saavutis.

Küll on ajaloos taasväärtustamise probleem mitmel korral ja mitmel pool õigusteadlaste ees üles kerkinud, kuid küsimust ei ole siiski kunagi puht-üldteoreetilisele pinnale asetatud².

Taasväärtustamine kui majanduslik nähtus on seotud õigusteadusega peaaesjalikult viimase eraõiguslikus osas; taasväärtustamise õigus on esmajoones tsiviil- ja ühtlasi ka kaubandusõiguslik distsipliin.

Tunduvalt vähem, kuigi mitte teatava tähenduseta, on taasväärtustamise probleemi mõju avalikule õigusele, kus ta puudutab eriti finantsõigust.

Kuid mis on taasväärtustamine ja taasväärtustamise õigus?

Taasväärtustamise all mõistame rahaväärtuse muutumise mõjul enne muutumist, s. o. kas enne rahakursi langust või languse ajal, tekkinud võla suuruse muutumist teatava kindlaksmääratud rahasumma võrra endise valuuta järgi³.

Taasväärtustamise õigus on õiguslike normide kogu, mis reguleerivad rahakursi langusega tekkinud ja segipaisatud majanduslikke suhteid.

Enne kui asuda taasväärtustamise õiguse lähemale, üksikasjalisemale käsitlemisele, tuleb märkida, et mõnede riikide seaduseandlused üldse ei tunne ega taha tunda, või ainult teataval määral tunnustavad taasväärtustamist.

Nii eitab prantsuse Code civil (Art. 1895) ja Inglise õigus (vastav *Court of Appell* 12. II 1926. a. otsus) igasugust taas-

² Lühida, kuid ülevaatliku pildi taasväärtustamise küsimuse ajaloolisest arenemisest tähtsamates riikides annab R. Harmening teoses „Rechtsvergleichendes Handwörterbuch für das Zivil- und Handelsrecht“ (II köide, lk. 282 jj.).

³ Michaelis defineerib taasväärtustamist järgmiselt: „Der Begriff der Aufwertung wird zu bestimmen sein als die Erhöhung des Betrages einer in entwertetem Gelde ausgedrückten Geldschuld über ihren Nennbetrag hinaus.“ Vt. R. Michaelis. Das Aufwertungsrecht. Berlin-Leipzig, 1926, lk. 31.

väärtustamise võimalust. Samuti ei luba üldiselt taasväärtustamist Ameerika Ühendriikide, Itaalia, Nõukogude Vene ja Belgia seaduseandlus⁴.

Kõikuv on küsimuse lahendus Helveetsia ja Taani seaduseandluse järgi. Üksikutel juhtudel võimaldab taasväärtustamist Tšehhoslovakkia ja Austria seaduseandlus.

Üldisemalt on normitud taasväärtustamise küsimus Ungaris, Poolas, Danzigis, Memelis, Saarimaal ja Leedus. Kõige mitmekülgsem ja täielikum on taasväärtustamise seaduseandlus Saksamaal.

Eeltoodust näeme, et taasväärtustamise tunnustamises jagunevad riikide seaduseandlused kolme gruppi: ühed absoluutselt eitavad, teised ainult üksikutel teatavatel juhtudel lubavad ja kolmandad üldiselt tunnustavad taasväärtustamist.

Võtmata esialgu seisukohta ühe või teise grupi seaduseandluse pooldamise või eitamise mõttes, peatume lühidalt nende kahe teooria juures, millest üks on aluseks jaatavale, teine eitavale seisukohale.

Eraõiguse valda tungib taasväärtustamise probleem peasjalikult rahaliste võlgade puhul ja nimelt juhtudel, kui kuski riigis maksev valuuta (Währung) tunduvalt langeb ja see valuuta teatava pikema või lühema ülemineku aja järel uue stabiilsema valuutaga asendatakse.

Siin tekibki küsimus, kuidas tuleb tasuda uues valuutas endise valuuta ajal või valuuta languse kestel tekkinud võla-nõuet, milles nimetatud mingi kindlaarvuline rahasumma.

Kas säärasel juhul raha nimiväärtus (Nennwert) või tema kursiväärtus (Kurswert) on mõõduandev, oli ja on praegugi õigusteaduses väga vaieldav küsimus.

Savigny⁵ kaitseb seisukohta, nagu peaks poolte tahte

⁴ Olgu tähendatud, et siin on jutt taasväärtustamise seaduseandlikust reglamentatsioonist, sest mõneski riigis, kus ei ole taasväärtustamine seaduseandlikult lubatud (näit. Itaalias, kus Codice civile Art. 1821 vastab sisult prantsuse Code civil Art. 1895-le), on kohtupraktis sunnitud olnud üksikutel juhtudel taasväärtustamise mõõdapäästamatust tunnustama. Vrd. Harmening, o. c., lk. 308 jj.

⁵ Vt. F. Savigny. Obligationenrecht § 47, lk. 440 jj. Ka Saksa praeguse aja tuntuim tsiviilist Enneccerus väidab kategooriliselt: „Die Geldschuld ist nicht gerichtet auf Leistung bestimmten Geldstücke, auch nicht auf Leistung einer Qualität bestimmter Münzsorten. Gegenstand der Geld-

järgi — kuivõrt see õigustoimingu tõlgendamisest selguda võib — põhimõtteliselt mõõduandev olema kursiväärtus (siit selle teooria nimetus: Kurswerttheorie).

Sealjuures ei eita Savigny võimalust, kus riik oma seaduseandluse kaudu pooltele ette kirjutab nominaalväärtuse põhimõtte ainumaksvuse, nagu seda *Code civil* Art. 1895. määrustest näeme.

Nimetatud artikkel tunnistab rahalisest muutlaenust (*mutuum*, Darlehn) tekkinud kohustise objektiks ainult vastavas lepingus tähendatud rahasumma tema nimiväärtuse järgi. Siin lisandab Art. 1895. veel otseselt, et enne võla tasumist tekkinud raha muutumise puhul võlgnikul tarvitseb tasuda ainult laenatud summa — ses ulatuses ja rahas, mis tasumise ajal liikvel on.

Seega *periculum creditoris est*: võlastaja üksi kannab kahju rahaväärtuse languse korral ja vastuoksa, rahakursi tõusu puhul võib võlastaja nõuda muutlaenu tasumist lepingus tähendatud summa ulatuses, selles paremas valuutas.

Kaunis selgelt on väljendatud ses küsimuses BES-e seisukoht. Nii ütleb BES art. 3658 järgmist: „Der Darlehnsempfänger ist verpflichtet, eine gleiche Summe oder Quantität zurückzugeben, wie er empfangen hat.“ Sellele lisandab art. 3660: „Die Rückzahlung eines Gelddarlehns kann auch in anderen Münzsorten, als den hingegebenen, erfolgen, falls nicht das Gegentheil ausdrücklich bedungen worden; nur muss der gangbare Werth der Sorten, in denen die Zahlung geschieht, dem Werthe, den die empfangenen Sorten zur Zeit der Contrahierung des Darlehns hatten, entsprechen. Auch kann der Gläubiger nicht genötigt werden, die Zahlung in anderen, als in gangbaren Russischen Münzsorten zu empfangen.“

Ja lõpuks, mis meile olulisem, lausub art. 3661 veelgi selgemalt: „Kann die Münzsorte, in welcher die Zahlung vertragsmässig geschehen soll, nicht mehr herbeigeschafft werden, weil sie ausser Cours gekommen, so muss die Zahlung, nach dem Werthe jener Sorte, in gangbaren Münzsorten geleistet werden.“

schuld ist vielmehr der Wert der geschuldeten Summe; Geldschulden sind Wertschulden.“ Vt. Enneccerus-Kipp-Wolff. Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts. Marburg, 1922. I 2, lk. 20.

Vastandina Savigny ja BES vaatekohale ja vastavalt Code civil'i määrustele muutlaenu kohta ongi uuemas rahaõiguslikes õpetusis — n. n. nimiväärtus — ehk nominalistlik teooria (Nennwerttheorie, Nominalistische Theorie) võrdlemisi laiaulatuslikult läbi lõõnud.

Selle, peaaegu valitseva teooria järgi on üldiselt teatava rahalise võla sisuks — kui lepinguis ei ole sõlmitud vastupidiseid kokkuleppeid — kindla arvu rahaühikute samme (Leistung), mis rahaühikud riikliku seaduseandluse poolt maksujõuga ja kindlaksmääratud nimiväärtusega varustatud, vaatamata selle raha ja teatava metalli väärtuste suhtele ja selle raha ostujõule⁶.

Peab aga tähendama, et see laialdaselt tunnustatud teooria on tegelikult teostatav, kui teatava riigi rahasüsteemis on enam-vähem kindlakursilise rahaga tegu, mille maksuja ostujõus ainult väikesi võnkumisi esineb.

Seal ei saa ka kursiväärtuse ja nominalistliku teooria vahel teravat vastuolu tekkida.

Kui aga on tegemist eriti tunduvate rahakursi kõikumistega, nagu näit. Saksamaal viimase inflatsiooni ajal, siis harilikult protestib rahva õigus- ja õiglustunne nominalistliku teooria järjekindla teostamise vastu.

Teataval määral on sel puhul tekkinud olukorda võimalik korrigeerida nominalistlikust teooriast otseselt loobumata, nagu seda on teinudki osa Saksa õigusteadlasi teoreetikuid ja ka kohtupraktis juba enne vastavat 1925. a. taasväärtustamise seaduseandlust.

Nimelt läbib tervet Saksa tsiviilõigust väga väärtuslik õiguse põhilause — n. n. Treu und Glauben.

Inflatsiooni ajal leitigi, et vastavalt nimetatud põhilausele on vajalik vanade võlakohustiste ümberhindamine, arvestades igal üksikul juhul kõiki esilekerkinud asjaolusid⁷.

Ja siit peamiselt saigi taasväärtustamine, kui eriline ja moodne juriidiline distsipliin, oma alguse. Ühenduses ülalpuudutatud küsimustega tuleb peatuda veel järgmise taasväärtustamise probleemiga tihedalt seotud küsimuse juures.

⁶ Vt. Helfferich. Das Geld. 6. trükk, lk. 367.

⁷ Käesoleva artikli ulatus ei luba peatuda õigusliku põhimõtte „clausula rebus sic stantibus“ juures lepingute täitmise küsimuses, ühenduses taasväärtustamise probleemiga.

Nagu teada, on meie aja obligatsiooni õiguse üheks aluseks lepingu vabaduse põhimõte. Vastavalt sellele peaks lepingusse paigutada võima igasuguseid kokkuleppetingimusi, mis ei ole vastuolus seaduse või heade kommetega. Tähendatud põhimõttele toetudes ongi leitud üks abinõu, kuidas võlastaja ja võlgnik saavad end kaitsta rahaväärtuse võimaliku muutumise vastu. See on teostatav vastavate n. n. kaitseklauselite (Schutzvalutaklausel, ehk lühidalt Schutzklausel) lepingusse paigutamise teel.

Sääraseid kaitseklauselid on mitu liiki. Tähtsam neist on, esiteks, kullaklausel (Goldklausel), millel omakorda mitu alaliiki⁸.

Kullaklauselit mõistame kokkuleppena, mille järgi võlgnik peab lepingus tähendatud rahasummat sammama (leisten) kullas või kulla väärtuses.

Teiseks tähtsaks kaitseklauselite liigiks on võlad võõras välismaa valuutas (Valutaschulden). Siin kohustub võlgnik maksma võlgneva summa välismaa rahas. (Eriti sagedasti esineb viimase osas Ameerika Ühendriikide dollar, kui võrdlemisi püsiva kursiga valuuta.) Siin tekib muidugi küsimus, kas aga võlastaja üldse kohtu poolt kaitset võiks leida, kui ta nõuab lepingu järgi maksmist rahas, mis ei ole kohtu asukohas maksev.

Küsimus on jaatavalt otsustatud Saksa, Austria, Helveetsia, Itaalia, Norra, Poola ja Rootsi seadustes.

Inglise, Ameerika Ühendriikide ja Belgia seadused aga võimaldavad säärastel juhtudel kohtuotsust ainult kohal maksvas valuutas. Prantsuse õiguses valitseb küsimuse kohta selgusetus⁹.

Meil maksva õiguse järgi on küsimus reguleeritud vastavate erimäärustega¹⁰. Viimastest selgub, et meie maksvad seadused ei võimalda otseselt ja üldiselt valuutavõlga, s. o. lepingute sõlmimist ja täitmist välismaa rahas. Nimelt

⁸ Goldmünzklausel, Goldwertklausel. Siia kuuluvad ka Goldmark ja Goldhypothek.

Tähtsamad kullaklauselite kohta käivad teiste riikide seaduseandlikud tekstid on leida A. Nussbaumi teoses „Vertraglicher Schutz gegen Schwankungen des Geldwertes.“ Berlin-Leipzig, 1928.

⁹ Viimasel ajal paistab küsimuse otsustamine siiski jaatamise suunas liikuvat. V. Nussbaum, o. c., lk. 57.

¹⁰ BES järele on muutlaen välisrahas lubatud art. 3660-ga.

Ajutise Valitsuse poolt 2. mail 1919. a. vastu võetud määrus välismaa rahade asjus näeb ette (pt. 2), et „lepinguid teha Eesti vabariigis olevate asjade üle, niisama kaupasid välja pakkuda tohib ainult Eesti markades. Samas rahas tulevad täita kõik markades maksvad nõuded“¹¹, ning Ajutise valitsemise korra § 12 a põhjal Vabariigi Valitsuse poolt 26. augustil 1921. a. vastu võetud seadus määruse muutmise kohta välismaa rahade asjus¹² muudab eelmise määruse järgmiselt: „Rahas hinnatud lepinguid ja muid juriidilisi toiminguid teha võib Eesti Vabariigi piirides ainult Eesti markades (pt. 2). Rahaministril on õigus teatavat liiki toimingutes erandeid lubada, sellest avaldades „Riigi Teatajas“¹³.“

Nende määruste järele üldiselt võib lepinguid sõlmida ainult Eesti rahas, mis üldreeglist tehakse erand teatavate üksikute lepinguliikide jaoks.

Kuid see üldreegel ei takista — nagu seletab ka Riigikohus¹⁴ — lepingute sõlmimist valuutaklauseli paigutamisega lepingussõ, mis ise siiski sõlmitud Eesti markades või kroonides. Välismaa raha esineb siin ainult „mõõdupuuna“. Lepinguosalised kaitsevad end sel teel võimalikkude rahakursi kõikumiste vastu. Ja nagu õieti väidab Riigikohus — säärased lepingud ei ole vastuolus 1919. a. 2. mai määrusega välismaa rahade asjus. Seesugused abinõud — leiab Riigikohus — on „sihitud õigluse saavutamiseks ning ühe isiku põhjendamata rikastamise kõrvaldamiseks teise kaaskodaniku kulul rahakursi kõikumiste abil“.

Kui võrrelda n. n. valuutavõlga kullavõlga, siis on viimase juures muidugi kindlustus suurem: valuuta kui niisugune on alati lahutamatult seotud poliitiliste ja majanduslike sündmustega ja seisukorraga riigis, kus maksab see valuuta. Seega seob valuuta võlastaja oma võlanõude saatuse vastava riigi valuutakursiga. Siin on teataval määral küllaltki riisikot.

¹¹ RT 30/31 — 1919.

¹² RT 75 — 1921.

¹³ Vastavalt selles määruuses antud õigusele ongi omakorda antud mitmed Rahaministri määrused. Viimased neist on: 1) Rahaministri määrus lepingute sõlmimise kohta välisvaluutas 9. märtsist 1928. a. (RT 22 — 1928) ning 2) Rahaministri määrus kinnituslepingute sõlmimise kohta välisvaluutas 23. märtsist 1928. a. (RT 29 — 1928).

¹⁴ Vt. Riigikohtu 1926. a. otsused nr. 57.

Siiski on valuutavõljal oma paremused: börsidevaheliste ühenduste tõttu on võrdlemisi kerge üksikute riikide valuutaühikute kursiväärtuse kindlakstegemine. Ka on — nagu õieti tähendab Nussbaum¹⁵ — valuutavõlg juriidilis-tehniliselt paremini läbi töötatud kui kullavõlg, mille puhul eriti sagedasti psühholoogiline kulla mõiste segav mõju ilmsiks tuleb.

Peale kulla- ja valuutaklauselite on veel mitmed teised liigid kaitseklauselid. Võimalikud on klauselid, kus kulla asemel esineb mõni muu kogus püsivama väärtusega asendatavaid turul liikvel olevaid asju (n. n. Sachwert- ja Indexschulden). Näit. polnud vilja, kartulite, süte, põllurammu jne. väärtuse alusel sõlmitud lepingud Saksamaal inflatsiooni ajal sugugi mitte haruldased.

Lõpuks esineb kombineeritud kulla ja valuutaklauselitega varustatud lepinguid¹⁶, kuid nende, olgugi rohkearvuliste, ühtlasi aga ka komplitseeritud kaitseklauselite vaatlemine viiks käesoleva kirjutise raamidest välja.

Lõpuks juhime tähelepanu kaitseklauselite tähendusele rahvusvahelises elus: et riikide ja nende kodanikkude vahel on olemas alatised lepingu — eriti vastastikuste võlalepingute vahekorrad — siis ka rahvusvahelises avalik- kui ka eraõiguses, kus — peab tähendama — taasväärtustamine omab kindlat kohta, kaitseklauselid leiavad võrdlemisi laia rakendamist¹⁷.

Kaitseklauselite ning üldse taasväärtustamisprobleemiga on tihedalt seotud ka valuutaküsimus (Währungsfrage), kuid säärast otsest sidetust nende küsimuste vahel siiski ei ole, mis tingiks nende koosvaatlemist¹⁸.

Et käesoleva kirjutise ülesandeks on taasväärtustamise

¹⁵ Vt. Nussbaum, o. c., lk. 56.

¹⁶ Näit. Alternative Währungsklausel, Valutagoldklausel, Dollarmünzklausel j. t. Vt. Nussbaum, o. c., lk. 68 jj.

¹⁷ Nagu eespool öeldud, arvestab prantsuse kohtupraktis viimase ajani nominalistliku teooria nõudeid ja sellekohaselt suhtub eitavalt ka kaitseklauselite paigutamisse lepingutingimuste hulka, kuid just rahvusvaheliste võlgade puhul on ka prantsuse kohtud hakanud tunnustama vähehaaval kullaklauselid. Vt. Nussbaum, o. c., lk. 15 jj.

¹⁸ Eesti seaduseandluses on valuutaküsimus normitud peaaesjalikult kahe järgmise seadusega: 1) Riigikogu poolt 20. juunil 1924. a. vastu võetud Kuldrahaüksuse kindlaksmääramise ja kuldrahas lepingute sõlmimise seadus (RT 83/84 — 1924) ja 2) Riigikogu poolt 3. mail 1927. a. vastu võetud Rahaseadus (RT 48 — 1927).

küsimuse üle enam-vähem terviklikku pilti anda, tundub otstarbekohasena lõpuks asuda taasväärtustamise seaduseandluse vaatlusele. Artikli alul tähendasime, et taasväärtustamise probleemi on tulnud lahendada pea igas riigis, kuid nagu õigusteoreetiliselt, on sakslased siiani seda küsimust kõige põhjalikumalt käsitelnud, samuti kui ka vastav Saksa kohtupraksise materjal võrdlemisi rikkalik on, nii on taasväärtustamine ka seaduseandluse poolt kõige üldisemalt ja ühtlasi üksikasjalisemalt reguleeritud Saksamaal.

Viiks liiga pikale vaadelda taasväärtustamise seaduseandlust üksikutes riikides. Tundub küllaldasena, kui peatumegi lühidalt ainult selle ühe, kõige põhjalikuma normistiku juures, milleks osutub Saksamaa vastav seaduseandlus.

Kordame kirjutise alul tähendatut, et taasväärtustamine puudutab tervet õiguseala, kuid esmajoones on ta ikkagi seotud eraõigusega.

See väide maksab ka Saksa seaduseandluse kohta. Olgugi et esimesed — sealjuures küll kasuistlikku laadi — seaduseandlikud aktid ja üksikud normid taasväärtustamise kohta reguleerivad avalik-õiguslikke küsimusi¹⁹, — kannab Saksa taasväärtustamise seadus (Gesetz über die Aufwertung von Hypotheken und anderen Ausprüchen vom 16. Juli 1925.²⁰ — RgBl. 1925 I, lk. 117) ühes selle seaduse hilisemate lisadega (Gesetz über die Fälligkeit und Verzinsung der Aufwertungshypotheken vom 18. Juli 1930. — RgBl. 1930. I, lk. 300, ja Gesetz über die Vereinigung der Grundbücher vom 18. Juli 1930. RgBl. 1930. I, lk. 305) ainuüksi puht-eraõiguslikku iseloomu.

Kuid mitte tervet eraõiguse ala ei puuduta nimetatud taasväärtustamise seadus ühes lisadega.

Seadus piirdub ainult hüpoteekide, tööstusobligatsioonide, mitmesuguste Saksa õigusele omaste pandiliikide, kindlustuslepingute ja teatud varanduslike sisseseadudega

¹⁹ Nende avalik-õiguse alal ilmunud esimeste taasväärtustamise seaduste objektiks oli esialgu näit. ametnikkude palkade tõstmine, maksu ja lõivude määra muutmine, mitmesuguste tariifide normimine jne. Lõpuks on 16. juulil 1925. a. antud ka suurem seadus riiklike laenude reguleerimise kohta: „Gesetz über die Ablösung öffentlicher Anleihen.“ vom 16. Juli 1925. RgBl. 1925 I, lk. 137.

²⁰ Lühendatult „Aufwertungsgesetz“.

(Vermögensanlagen)²¹ seotud nõuete taasväärtustamise küsimuste reguleerimisega.

Sest seaduse § 62. põhjal sünnib teiste, selles üldises seaduses puudutamata nõuete taasväärtustamine kas teiste eri taasväärtustamise seaduste alusel või üldiste eraõiguslike eeskirjade järgi. (Siin tulebki eriti kohaldamisele „Treu und Glauben“ printsiip.)

1925. a. 16. juuli seaduse üldistes määrustes, mis moodustavad seaduse I osa (§§ 1—3)²², käsitletakse esiteks küsimust, missugused ja mil ajal tekkinud nõuded-kohustised kuuluvad taasväärtustamisele (§ 1); teiseks, kuidas arvestada endiste kohustiste summat kuldmarka järgi (§ 2) ja lõpuks (§ 3), missugune moment on mõõduandev nõude-kohustise tekkimise aja kindlaksmääramisel.

Puudutame siin veel ühte küsimust, mis üldist iseloomu omab, kuid seaduse üldmäärustes reguleeritud pole.

On vaieldav, kas on otstarbekohasem igal üksikul juhul taasväärtustamise ulatus kindlaks määrata — vastavalt individuaalsele nõudele, — või üles seada üldine skemaatiline taasväärtustamise määra suurus.

Nende kahe äärmuse vahel on võimalik kolmas kombineeritud seisukoht: üles seada keskmine määr, mille vähendamine teatavatel seaduses ette nähtud juhtudel võimalik võlgniku kasuks, samuti kui kõrgendamine võlastaja kasuks.

Saksa taasväärtustamise seadus seab hüpoteekide (§ 4) ja hüpoteekidega tagatud isiklike kohustiste (§ 9) taasväärtustamise üldiseks määraks 25 %. See n. n. skemaatiline taasväärtustamine sisaldab aga ühe erandi: võlgnikule eriliselt ebasoodsal juhul võib siiski üldist määra alandada 10 % võrra. Peale selle võimaldab saksa taasväärtustamise seadus — olgugi väga piiratud ulatuses — ka n. n. individuaalset taasväärtustamist (§ 10), kusjuures taasväärtustamise määr võib ületada isegi 100 % kohustise summast kuldmarkades.

Edasi, seaduse üldmäärustele järgnevas II osas (§§ 4—30) reguleeritakse hüpoteekide taasväärtustamist, kusjuures esiteks (§§ 4—8) käsitletakse asjaõiguslikku taasväärtustamist teiseks hüpoteegiga tagatud kohustise taasväärtustamist

²¹ Mis „Vermögensanlage“ all mõista tuleb, selgub taasväärtustamise seaduse § 63-st.

²² Üldse koostub seadus 12 osast ja 88 paragrahvist.

(§§ 9—13), kolmandaks nii asjaõiguse kui ka temaga tagatud kohustise taasväärtustamise ühiseid küsimusi (§§ 14—24) ja lõpuks — (§§ 25—30) tagasimaksu ning protsentide ja amortisatsiooni korda.

Nagu eespool tähendatud, on hüpoteekide taasväärtustamise määraks 25 % hüpoteegi kuldmarga summast, kuid hüpoteeki ei või taasväärtustada kõrgemalt kui temaga tagatud kohustis on taasväärtustatud (§ 4).

Seejuures kuldmarga arvestamisel oletatakse, et hüpoteek on omandatud päeval, mil ta kinnistusraamatusse kantud (§ 5 p. 1).

Taasväärtustatud hüpoteek säilitab oma senise järjekorra kinnistusraamatutes (§ 6 p. 1).

Eraldi hüpoteegist, kui asjaõigusest, käsitleb seadus isikliku kohustise taasväärtustamist, mille kohta aga üldiselt maksavad hüpoteegi kohta antud määrused (§ 9).

Lahkuminevalt hüpoteegi taasväärtustamisest on normitud isiklike kohustiste taasväärtustamise määr, mis võib nii kõrgem kui ka madalam olla 25% — ja selle määra kindlakstegemine igal üksikul juhul. Seaduses on ette nähtud juhud, millal võib taasväärtustamise määra muuta (§§ 10 ja 12) ja millal see lubamatu (§ 11).

Huvitav on norm, mille järgi hüpoteegi ja kohustise taasväärtustamine on ka siis võimalik, kui võlg on juba tasutud, võlastaja aga tasumise puhul endale vastava taasväärtustamise õiguse jättis (Vorbehalt der Rechte. § 14). Ja isegi siis, kui ta selle ettevaatusesammu oli unustanud, säilitab ta taasväärtustamise õiguse (Rückwirkung), tingimusega, et tasumine oli vastu võetud võlastaja poolt seaduses ette nähtud aja vältel (15. juuni 1922. — 14. veebruar 1924. a.) ja teatavatele tingimustele vastavalt (§ 15).

Võrdlemisi üksikasjaliselt normib Saksa seadus hüpoteekide taasväärtustamisega ühenduses olevaid kinnistusraamatute kohta käivaid määrusi (§§ 20—23).

Seadus annab võlgnikule erilise soodustuse; võlastaja ei või nõuda võla tasumist enne 1. jaan. 1932. a. (erilistel juhtudel isegi enne 1. jaan. 1938. a.), ei koormatud maatüki omanikult ega isiklikult võlgnikult (§ 25). Viimased aga on õigustatud võlga tasuma enne nimetatud tähtpäevi (§ 26). Mis puutub taasväärtustatava summa protsentidesse, siis —

vastavalt seaduse § 28-le — see summa kuni 1. jaan. 1925. a. protsente ei kanna, ja võlgujäänud protsendid loetakse kustunuks.

Seaduse III osa (§§ 31—32) käsitleb Saksa õigusele omaste kinnispandiliikide (Grundschuld, Rentenschuld), asikoormiste, laeva- ning raudteehüpoteekide taasväärtustamist; IV osa (§§ 33—46) sisaldab määrusi tööndusobligatsioonide (Industrieobligationen) ja teiste sellesarnaste kohustiste, nimelt BGB-s ette nähtud n. n. Schuldverschreibung'ite kohta. Taasväärtustamise määraks nende kohustiste jaoks on 15 % (§ 33), mida on võimalik veelgi alandada, kui see majanduslikult vajalik tunduva kahju vältimiseks (§ 34).

Edasi, seaduse V osa (§§ 47—50) räägib pantkirjade ja sellesarnaste kohustiste taasväärtustamisest, VI osa (§§ 51—54) avalik-õiguslike ühingute, kui majanduslike ettevõtete omanikkude kohustistest; VII osa (§§ 55—58) käsitleb laenukassade võlgade, VIII osa (§§ 59—61) kindlustuslepingutest tekkinud kohustiste ja IX osa (§§ 62—66) üksikute teiste, siiani mainimata kohustiste taasväärtustamist; X osa (§§ 67—68) reguleerib mitmesuguste pooltevaheliste kokkulepete mõju taasväärtustamisele; XI osa (§§ 69—77) käsitleb taasväärtustamise menetlust (Aufwertungsverfahren). Nimelt: taasväärtustamise vaidlusküsimused ei allu harilikule kohtule, vaid nende lahendamiseks on erilised asutised (Aufwertungsstellen).

Siiski, Aufwertungsstelle'le kui säärasele ei allu aga kõikide taasväärtustamisega seotud küsimuste lahendamine: ta on õigustatud ainult teatud, seaduses loendatud üksikuid küsimusi otsustama (§§ 69, 70). Üheks sääraseks, ühtlasi sagedamaks küsimuseks osutub vaidlus taasväärtustamise määra üle. Ja selle küsimuse lahendamine kuulub ainuüksi Aufwertungsstelle kompetentsi (§ 69).

Aufwertungsstelle asutamise, organisatsiooni ja koosseisu määrab riigivalitsus (Reichsregierung), ära kuulates riiginõukogu arvamust (§ 72). Aufwertungsstelle seadusejõused otsused on siduvad kohtutele ja administratiivasutistele (§ 75). Aufwertungsstelle kui esimese instantsi otsuse peale võib edasi kaevata harilikku kohtusse (§ 74).

Lõpuks seaduse XII ja ühtlasi viimane osa sisaldab üleminekumäärusi (§§ 78—88).

Sellega piirdub Saksa taasväärtustamise seadus 16. juulist 1925. a. Ka selle seaduse lisad (n. n. Aufwertungsnovellen) ei laienda algseaduses toodud taasväärtustamisele kuuluvate kohustiste hulka.

Jättes kõrvale riiklikkude laenude korraldamise, kui avalik-õiguslikku taasväärtustamist puudutava küsimuse, jääb järele ometi hulk eraõiguslikke kohustisi, mida ei reguleeri ükski eespoolmainitud seadus.

Nii ei räägi need seadused midagi vastastikustest lepingutest. Sääraste lepingute (näit. pikaajalise hankelepingu) tõlgendamise puhul ongi kerkinud üles *clausula rebus sic stantibus* kohaldamise küsimus.

Üldiselt tuleb siin kohtul aga käia „Treu und Glauben“ printsiibi järele.

Taasväärtustamine on siingi võimalik, kuid mitte ühe kindla, indeksmõõtkava järgi, vaid, kõiki asjaolusid arvestades, üksiku juhu iseloomu kohaselt. Ka siin on meil tegemist seega eespool juba nimetatud individuaalse taasväärtustamisega.

Ka teiste, s. o. mitte vastastikuste lepinguliikide kohta on olemas üksikuid nende taasväärtustamist tunnustavaid Saksa kõrgemate kohtute otsuseid²³.

Perekonnaõiguse osas tuleb taasväärtustamise küsimus kõnesse ühenduses ülalpidamise kohusega. Kuid arusaadavalt ainult sel juhul, kui kohustis omab varemääratud kindlasummalise alimendi kuju. Eriti kui säärane kohustis on täideviidava kohtuotsusena (näit. täiteleht) olemas, toimub taasväärtustamine vastava Saksa 1919. a. 13. aug. seaduse alusel, mis näeb ette juriidiliste sammete ümberhindamist vastavalt oluliselt muutunud olukordadele.

Kuid ka muidu on saksa kohtud võimaldanud alimentide taasväärtustamist²⁴.

Lõpuks, päranduseõiguses esineb taasväärtustamise küsimus peaaesjalikult legaatide puhul. Saksa õiguse järgi — vastavalt BGB § 2078-le — on legataar õigustatud legaadi suuruse vastu vaidlust tõstma. Seda normi võibki kohaldada legaatide taasväärtustamise otstarbel.

²³ Vt. Michaelis, o. c., lk. 352 jj.

²⁴ Vt. Michaelis, o. c., lk. 357 jj.

On veel terve rida väiksemaid taasväärtustamise juhtusid, kuid nende juures peatuda ei luba käesoleva kirjutise ulatus.

Tooduga piirdume Saksa taasväärtustamise seaduseandluse vaatlemisel.

Kokkuvõttes peab tähendama, et taasväärtustamine on küllaltki eluline probleem, mille lahendamise ühel või teisel mõõdul ei kohtupraktis, ei seaduseandlus ega õigusteooria mõõda ei pääse²⁵. Eriti aga teatavatel suuremaulatusliku majanduslikkude olukordade muutumise ajajärkudel osutuvad vajalikeks — arvestades õigluse põhimõtet — vastavad ümberhindamised enne muutumist või säärase muutumise ajal tekkinud ja õiguse poolt reguleeritud majanduslikes suhetes.

Taasväärtustamise küsimuse iseloomustuseks olgu veel toodud tuntud saksa juristi, Berliini kammerkohtunõuniku Gribel'i ühest kirjutisest²⁶ järgmine tabav tsitaat:

„Wenn man nur aufmerksam beobachten wollte, merkt man, wie sich auch das Recht gerade jetzt ständig weiter entwickelt, neue Rechtsgedanken gewinnen die Oberhand und treten an die Stelle alter, früher als richtig erprobten Rechtsätze. Für uns ältere Juristen war ein Vertrag, so wie er geschlossen war, fast unantastbar. ... Die neue Zeit brachte die ungeheure Geldentwertung... Hier setzte sich nun, zuerst ganz schüchtern, dann aber mit immer grösserer Sicherheit und Folgerichtigkeit der Gedanke einer Aufwertung durch. Der Vertrag selbst, so schien es zunächst, war nicht mehr unbedingt massgebend; der Richter musste ihn ergänzen im Sinne eines gerechten Ausgleichs der widerstreitenden Interessen und wurde schliesslich gezwungen, mit dem altergebrachten Satze „Mark gleich Mark“ zu brechen.“

Lõpetades seega ülevaate taasväärtustamise probleemist õigusteaduse seisukohalt, olgu veel tähendatud, et käesoleva

²⁵ Kuivõrt see väide on õige näit. Saksamaa kohta, eriti, missugust tähendust omab Saksa 1925. a. 16. juuli taasväärtustamise seadus, selgub juba sellest, et Berliini Kammergericht'ile, kui kõrgemale viimase astme kohtule taasväärtustamise asjus üksi Preisimaalt 1929. a. juunini oli esitatud üle 15 000 (!) edasikaebuse taasväärtustamise asutiste — Aufwertungsstellen — otsuste peale, kusjuures sama ajani oli lahendatud üle 13 000 asja. Vt. J. Magnus, Die höchsten Gerichte der Welt. Leipzig 1929, lk. 76.

²⁶ Vt. C. Gribel, Die Aufwertung von Hypotheken und sonstigen dinglichen Rechten, koguteoses „Die Aufwertung“. Berlin 1926, lk. 26.

kirjutise ülesandeks ei ole taasväärtustamisega seotud küsimuste praktilis-dogmaatiline käsitus meil maksva õiguse järgi, vaid lühidas kokkuvõttes pilti anda taasväärtustamise õigusest üldse, kui alles kõige viimastel aastatel kujunenud moodsast juriidilisest distsipliinist, kuivõrt see võiks ja peaks huvitama meie õigusteadlasi.

Kirjanduse ülevaade.

Pietro Chimienti, *L'organizzazione nazionale fascista nel diritto pubblico italiano*, Torino 1928, lk. 100.

Pietro Chimienti, *Per l'insegnamento di „una legislazione costituzionale positiva italiana“*, Estratto dalla Rivista di Diritto Pubbl. Fasc. XII 1929, Tivoli 1929, lk. 12.

Tänapäeva poliitiline ja õiguslik tõelisus on lõhutud omaette lahus arenevaiks heterogeenseiks erireaalsusiks. Tänapäeva demokratismi ideestikuga võistleb diktatuuri ideoloogia. Ühiselu valitsemise vormide sekka on parlamentarismile ja dualistlikule antiparlamentarismile lisandunud veel kommunisilik ja fašistlik antiparlamentarism.

Selline sootuks muundunud maailmapoliitiline olustik põhjustab uusi otsinguid ja uutele vaatekohtadele asumist ka moodsas teaduses. Maailmasõja eel dogmasse kivilinenud teoreetilised kontseptsioonid on jäänud liiga kitsaks seks, et saaks neisse ülejäägita mahutada kõik moodsa ühiselu avaldised. Tohiks väita, et eriti riigiõigusteooriale on uus poliitiline maailmakaart tulnud suureks kasuks. Seniste riigikujundite kõrvale moodsa Vene ja moodsa Itaalia tekkimine sunnib teda asuma elule lähedamale ja saama tähelepanelikumaks ning erk-samaks vastsete probleemide suhtes. Ja meiegi teadlasil ja poliitikutel ei ole huvituseta jälgida kõike neis uutes omapärastes sotsiaalpoliitilistes ühikutes toimuvat ja arenevat.

Kaht Itaalia fašistliku režiimi tingimustes tõusetunud eriküsimust vaatlebki Rooma ülikooli professor Pietro Chimienti oma ülalmainitud teoseis. On saanud probleemiks, kuidas käsitleda ja mõista fašistliku riigikorra põhialuseid ja ühenduses sellega fašistlikku riigipoliitikat.

Oma õigusliku korra uurimise küsimuses Itaalia läheneb uutele Eesti-taolistele riikidele. Nagu meil on maksmas selles ülemineku ajastus hulk ex-vene tsaristlikke seadusi ja seadusid isepäraste demokraatsete korralduste kõrval, nii Itaaliaski esineb kaht liiki põhimõtteliselt suuresti erinevaid normistikke. Fašistliku revolutsiooni

pöörises loodud uute seas on maksmas terve sari vanu seadusi. Kuid hiljutised konstitutsioonilised reformid on olnud seks liiga radikaalsed, et nad saaksid jätta muundamata revolutsioonieeistete seadustikkude põhimõttelist alust. Selliste järsult erinevate uute poliitiliste kujunditena mainiksime eeskätt Milizia, fašismi Gran Consiglio ja Carta del Lavoro ehitisi, mis peatselt saavutasid täieliku juriidilise tunnustuse kirjutatud seaduste näol. On siis endastmõistetav, et Itaalia positiivse konstitutsioonilise õiguse käsitletu ei või nii lihtsalt mööduda fašistliku revolutsiooni tulemustest, olles sunnitud pühendama viimasele erilist tähelepanu. Selline käsitletu peab vaatlema nii uusi kui vanu seadusi, kuid vanu seade ja korraldusi tuleb mõista ja tõlgendada fašistliku riigikorra põhimõtete kohaselt. Sest nii uutel kui vanadel seadustel peab olema ühine õiguslik ja poliitiline orientatsioon, mis on leidnud oma väljenduse fašistlikus poliitilises riigiteoorias.

Fašistliku seaduseandluse uus ainestik oleks võimalik jagada kolme eriossa. Esimene osa korraldab riigivõimu aparatuuri, eriti eksekutiivvõimu avaldusi, Capo del Governo't, tema õigusi ja eesõigusi. Teine osa käsitleb üksikute kodanikkude teotsemisalasid, nende õigusi ja nende poliitilisi vabadusi. Kõige tähtsam on fašistliku seaduseandluse kolmas osa, mille ülesandeks on lahendada korporatiivse ühiselu isepäraseid probleeme. Võttes selle viimase osa ülesandeid oma seaduseandlusse, on fašism Chimienti arvates asunud oma ajaloolise missiooni täitmisele. Fašism tahab korraldada töötava rahva õigusi ja kohuseid natsiooni üldiseks heaoluks ja arenguks. Ja Chimienti arvab, et selle kolmanda osa seaduseandlus võiks hajutada illusoorse kujutelu fašistlikust riigikorrast kui mõnest töörahva vastasest reaktsiooni kantsist. Ta kinnitab, et fašismil on suur sümpaatia proletariaadi liikumise vastu, ja see ei saavatki olla teisiti. Ja peaks fašism muutma oma teotsemise suunda töötavate rahvakihtide kahjuks, oleks ta oma esialgselt ideoloogiliselt baasilt ära nihkunud ja oma ajastust üle astunud.

Väljaspool suhtutakse Itaaliasse pahatihti õige vaenlikult. Temas nähakse kunstlikku võimuorganisatsiooni, mille taga peituvat sotsiaalne konservatism. Fašismi teotsemistes ja ideaalides nähakse üldiselt reaktsionaarseid tendentse. Koguni seda on öeldud, et fašism on peremeeste kapitalistlik sünnitus, mille sihiks on äraostetavate valitsejate abil proletariaadi liikumist tõkestada. Oma riigikorra analüüsi kaudu Chimienti püüab selgitada, et selliseil arvamustel ei ole mingit tõelist alust.

Fašistide poliitiline riigidoktriin on võtnud vastu kaunis palju juba varem tunnustatud tõekspidamisi. Ka fašism tunnustab riigi suveräänsust üle kõikide klasside ja üle kõikide huvide. Ka tema omistab riigile monopolse võimsuse avalikul teotsemise alal. Ka

tema ei tunnusta indiviidide sünnipäraseid õigusi. Ka fašism arvab, et rahva poliitiline esindus ei ole mõeldav suveräänsuse tunnuste edasidelegeerimisena. Ka fašism mõistab, et „rahvas“ riigielemendina ei tähenda muud kui organiseerumist riigiühikuks, et eksekutiivvõim ei ole üksnes seaduste täitja, vaid ka kõrgema riigipoliitika juhtija ja et täitva võimu funktsioonidest ei ulatu kaugemale valitsejate poliitiline vastutus.

Kõigis neis küsimusis on fašism võtnud oma teotsemise üldiseks põhimõtteks liberaalse riigiteooria vundamentaalse eelduse. Itaalias peab maksma individualistliku majanduse ja individuaalse initsiatiivi vabadus.

Kuid täiesti erinev ja uus on fašistlik riigikontseptsioon. Fašism mõistab riiki kodanikkude natsionaalse ühisteotsemise loomuliku produktina. Sellekohaselt ei teki fašismile üldse riigi ja indiviidi vahelisi eriprobleeme sellisel kujul nagu varemalt. Sest riik on organiseerunud natsioon. Seesuguses riigikontseptsioonis natsionaalsuse printsiip taotleb kaht sihti. Poliitiliselt ta tahab tekitada kõigi jõudude teotsemistes solidaarsuse ühisteadvust. Õiguslikult ta taotleb luua lahutamatu sidet rahva kui natsiooni ja riigi mõistete vahel.

Chimienti nõudleb, et positiivse seaduseandluse käsitletu kõrval antaks vääriline koht ka riigipoliitikale, sest kõike ülalmainitu ei saa õppida mõistma üksnes puhtõiguslike vahendite varal. Seda on tarvis uurida ka konstitutsioonilise politika seisukohalt. Itaaliasil on vaja tunda neid põhjusi ja mõista neid ühiselulisi motive, mis viisid uue korra võidule. Selline poliitiline vaatlus on vajalik iga rahva maksva õigussüsteemi uurimiseks. Kuid erilisel tähtis oleks tema praeguste teaduslike mõtlemisviiside harrastajaile ja poliitilise tegevuse suure murrangu kaasaegseile.

Sellise distsipliini ülesandeks oleks vaadelda seda poliitilist aines-tikku, mis natsionaalse ühiku õigusliku ilme rekonstrueerimisel on olnud teotsemiste motiivide vormijaks ja üldiste direktiivide andjaks.

Peale selle peaks see poliitiline distsipliin selgitama, rahva ajaloolisi elutingimisi arvestades, kuidas ja millises suunas võiks teostatav õiguslik kord areneda. Ta peaks samuti selgitama, kuivõrt fašism on oma loomult puhtnatsionaalne nähtus, s. o. kas tal peaks olema levikut ka väljaspool Itaalia rahvuslikke piirjooni.

Olgu tähendatud, et poliitiliste distsipliinide võtmist ülikooli ainete hulka on juba ammu tarviliseks peetud. Mäletame vahest Leo von Petrazyccki õigusepolitika kampaaniat ja selle mõtte propagandat Erich Jungi teoseis. Politika vastuvõtt ülikooli distsipliinide hulka aitaks õigusteadusi teha elulisemaks. Samuti aitaks see suuresti kaasa teooriate lahushoidmiseks poliitilistest kontseptsioonidest. Viimased on aga puhtteaduslikku uurimist alati häirivalt takistanud.

A.-T. Kliimann.

Sotsiaalne kohtuabi. (Die soziale Gerichtshilfe).

Ajakirjas „Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft“ (k. L, v. 2 — 1929. a.) on käsiteldud sotsiaalse kohtuabi instituuti neljas artiklis: „Arenemisjooned ja probleemid“ (Fritz Hartung — Berlin); „Sotsiaalne kohtuabi täisealiste jaoks“ (Dr. jur. W. Hertz — Hamburg); „Kohtuabi ülesanded ja ehitised“ (Dr. Werner Gentz — Berlin); „Sotsiaalse kohtuabi praksisest“ (Charlotte Meyer — Berlin).

Küsimusele: milles peab seisma sotsiaalne kohtuabi, vastab F. Hartung „kaebealuse isiku tundmaõppimises“ või, alaealiste kohtuseaduse sõnadega (§ 31), „kaebealuse eluolude uurimises ja asjaolude selgitamises, mis kaasa aitaksid otsustada ta kehalise ja vaimse isikupärasuse üle“. Sotsiaalne kohtuabi (edaspidi s. k.), mida toimetatakse väljaspool prokuratuuri ja kohut seisvate isikute poolt, väljendub kogutud ja kontrollitud andmete edasiandmises kohtule kirjaliku esitise näol kaebealuse eluolude ja ta sotsiaalsete ning isiklike suhete üle seks, et hõlbustada kaebealuse süüdistusaja õiglasemat otsustamist. Vaieldav on küsimus, kas kuuluvad s. k. valdkonda ka hoolekande ülesanded. Alaealiste suhtes on see küsimus jaatavalt otsustatud alaealiste kohtuseaduse § 42-ga, kuna täisealiste suhtes ta on lahtine.

S. k. instituudi vaatlemisel seisavad kolm küsimust huvide keskpunktis: 1) s. k. organisatsioon, 2) avitaja seisund ja ettevalmistus ja 3) s. k. paigutamine kriminaalprotsessi raamidesse.

Organisatsioon. Leiti, et politsei, kelle ülesandeks on kuriteo lähemate asjaolude selgitamine ja kuritegija isiku kindlakstegemine, ei sobi sotsiaalse avitaja ülesannete täitmiseks, sest et viimane peab olema sotsiaalselt haritud ja vilunud ühiskonnategelane, kes oskab kontakti luua kõigi kihtidega, kelle seas tal tuleb teostada kohtuabi alal. Kelle peale panna s. k. ülesannete täitmine, see küsimus on õige palju vaidlusi esile kutsunud ja vastamisi seadnud kohtutegelasi ja omavalitsuse ringkondi. Preisimaa kohtunikkude ühing on asunud seisukohale, et s. k. on õiguslik instituut, mis välja kasvanud kohtumõistmise tarvetest, määratud toeks kohtule ja kriminaalõiguse ülesannete edendamiseks, ja seepärast tema korraldamine peab kuuluma riigile ja kindlustatama kohtule üldine korraldav mõju selle instituudi tegevuse juhtimisel.

Dr. W. Hertz ei poolda seda seisukohta, leides, et rahva seas ei ole veel kadunud teatav umbusaldus kohtu vastu, ning sõltumata sellest kahtleb selles, et tegevad kohtunikud ja prokuratuuri esindajad ise oleksid küllaldaselt ette valmistatud s. k. juhtimiseks ja avitajaile tarviliku õpetuse andmiseks. Eriti linnavalitsused püüavad organiseerida s. k. kommunaalse hoolekandeesutise osakondadena ja mitte alusetat. Neil on selleks ettevalmistatud tegelaste pere ja nende toimetustes leidub juba palju vajalikke andmeid just nende isikute kohta, kellega avitajal tuleb tegemist teha. Dr. Hertz leiab, et s. k. ülesanded

nii kohtumõistmise kui ka hoolekande mõttes on nii tihedalt seotud, et neid üksteisest lahutada ei saa ja mõlemate menu oleneb ainult usaldusest, mida tunneb kaebealune ja ühiskond avitaja isiku ja tema tegevuse vastu. Praegu teotseb 24 suurlinnas s. k. täisealiste jaoks: 9 kohas linnavalitsuste, 12 kohas seltside ja 3 kohas kohtuministeriumi (Justizverwaltung) poolt. Berliinis teotsevad n. n. vahetalitajate kohad (Vermittlungsstellen) kohtunikkude ja prokuratuuri esindajate juhatusel; Stettinis täidab s. k. ülesandeid politsei, Saksi maal on s. k. põhimõtteliselt usaldatud hoolekande- ja noorsooametitele (Jugendämter). Dr. Gentz kurdab, et riiklikud keskasutised, nähes praksisest välja kasvava instituudi kirjut pilti, viibisid tehetuses, selle asemel, et tervele liikumisele anda ühist suunda. Veel kurvem on tema arvates see, et hoolekande ja kriminaal-õigusemõistmise ülesandeid meelega seatakse vastamisi ja hädaldatakse, nagu oleks s. k. isegi hädaohuks saksa kriminaal-õigusemõistmisele ja kohtunikkude prestiižile. Säärast väärarvamust seletab autor teadmiste puudusega sotsioloogia ja hoolekande alal. Hoolekande siht on riigis ühendatud sotsiaalse kehakultuurinivoo alalhoidmine ning arendamine ja sotsiaalsed vead ja varjuküljed sagedasti annavad end valusamini tunda hoolekandele kui kohtule. On juhtumeid, kus hoolekandenasutised võtavad osa võitlusest kuritegevuse vastu palju intensiivsemalt kui kohtud, nähes kuritegudes ainult sotsiaalse korratuse erilist väljendust. Neil on selgesti näha, missugused tagajärjed on näiteks väikestel rahatrahvidel, mis määratakse vallalistele isadele, kes ei täida oma laste ülalpidamiskohustist, ja niisamuti lühiajalistel vabaduskaotuslikkudel karistustel rahatrahvi asemel — kuna kohtunik ei aimagi, kui asotsiaalselt mõjuvad need karistused karistusekandjaisse. Laiades piirides on kriminaal-kohtumõistmisel ja hoolekandel ühine siht ja ühine objekt, ning seepärast on üksikud kriminaalõiguslikud abinõud neis piirides alles siis õiguse ideele vastavad ja kõrgemas mõttes otstarbekohased, kui nad hoolekande seisukohalt vaadatud ühtlasi moodustavad hoolekande toimingut.

Avitaja seisund. Avitaja vahekord kaebealuse ja kohtuga on esile kutsunud lahkarvamusi. Ka selles küsimuses seisavad vastamisi kohtutegelased ja hoolekandenasutiste lähedal seisvad ringkonnad. Kahtlemata on vastuvõtmatu arvamus, nagu seisaks avitaja ülesanne abiandmises kaebealusele kohtu vastu või tema esinemises kohtu ees kaebealuse kaitsjana, või andmete kogumises süüdistuse jaoks ja seega kaasaaitamises politsei tegevusele. Avitaja ülesanne peab seisma kaebealuse isiku kirjeldamises nagu ta kogutud ja kontrollitud andmete põhjal tegelekult on, ning peale selle tööolude selgitamises, mille pärast ta on sattunud kuritegevusele. Ka hoolekandenasutisele on tähtis selgusele jõuda, mis põhjusel on hoolealune sattunud kuritegevusele, kas iseloomu, harjumuse, kalduvuste, elu-

viisi või koduste asjaolude tõttu, või on mõjunud ka teised, temast sõltumata tegurid. Andmete kogumisel ei tohi avitaja kaebealuse ja tema sugulaste ees välja astuda kaebealuse hea sõbrana, kes igapidi valmis on teda hädast päästma. Inglismaa kommetele vastavalt peab avitaja kaebealusele avameelselt seletama, et on ilmunud ta juurde kohtu ülesandel seks, et temalt saada vajalikke õigeid andmeid, ning teda hoiatama, et ta kaaluks oma seletusi, sest need antakse edasi kohtule, kes võib neile anda suurt tähtsust asja otsustamisel. Niisugustel tingimustel kogutud ja kontrollitud andmed ei või esile kutsuda üllatusi ja arusaamatusi avitaja, kaebealuse ja kohtu vahel. Igal pool ei ole avitajate pere veel jõudnud niisugusele arusaamisele oma ülesannetest, mispärast jäävat oleviku mureks avitajate ettevalmistamine ja koolitamine.

S. k. paigutamine kriminaalprotsessi raamidesse. Üldise saksa kriminaalseadustiku ja karistuste teostamise seaduse elluviimise seaduse eelnõu § 67. räägitakse s. k-st, et ta toimetatakse ainult prokuratuuri korralduse korral eeluurimise staadiumis ja väljendub kaebealuse kohtu andmete kogumises asjaolude üle, millistel tähtsus karistuse määramisel, eriti kui karistus määratakse tingimisi, või parandamisabinõude tarvituselevõtmisel või tõkkeabinõu valimisel. See on kõik!

Prof. Grünhut on kõige selgemini aru saanud neist raskustest, mis tekivad s. k. kirjaliku ettekande kasutamisel kohtu poolt. Kr.Kp.S. §§ 249., 250. ja 256. järgi võib s. k. kirjalikke ettekandeid avaldada tõendusena kohtuistungil ainult siis, kui nad osutuvad avaliku asutise „tunnistuseks“ või „asjatundja arvamuseks“, kuna eraorganisatsioonide ettekanded tõenduste hulka ja avaldamisele ei kuulu. Kuivõrt nad ei kuulu avaldamisele, niivõrt nad võivad teatavaks saada kohtule ainult avitajate ülekuulamise teel tunnistajatena. Elu on näidanud, et sagedasti avitajad ja nende informatorid tõrguvad seletusi andmast, kas kartuse pärast või mõnel teisel põhjusel. Berliini advokatuuri esindaja Dr. Alsberg on arvamusel, et avitajate ülekuulamise teel võistluse korras poolte poolt olevat võimatu selgitada kaebealuse väärtust ühiskonna liikmena, vaid tuleks selle küsimuse selgitamine kellegi erapooletu isiku hooleks jätta.

Kui tahetakse kriminaalprotsessi muuta puht-võistlusprotsessiks ja kohtule kätte anda ainult lühike süüdistusakt, kus näidatud asja arutamise piirid, siis jääb arusaamatuks, kuidas saaks kohus asja arutamisel oma kätte materjali kaebealuse isiku õiglaseks hindamiseks.

S. K. ettekanne Fritz R. kohta, sünd. 10. VII 1891. a., vulkaniseerija, keda süüdistati varastatud autoosade ostmises ja nende edasimüümisest osavõtmises.

R. vanematel oli oma lodi, millega vedasid kaupu siseveeteedel.

Ainult talvedel on R. koolis käinud, k'una suvel alati oli ühes vanematega kaupu vedamas. Pärast kooli lõpetamist teenis paar aastat oma isa lodjal. 1911. a. ta astus 1. mereväe diviisi, tegi kaasa maailmasõja 1919. a-ni. Sõjateenistusest vabastamise dokumentidest selgub, et tema käitumine on olnud hea kuni lõpuni. Tagasi tulles isamaale teenis ta mitmes kohas merimehena. 1921. a. aprillikuus astus ta vulkaniseerimisärri ja töötas seal 1924. a. juunini, alul töölisena, pärastpoole vulkaniseerijana. Loobunud sellest tööst, asutas ta oma äri. Praegu töötavad tema juures 3 selli. 1920. a. ta abiellus; tal on 7-aastane poeg, kes käib algkoolis. Tema korter jätab väga hea mulje oma piinliku puhtuse ja korra tõttu. Perekonnalelu näib olevat väga hea. Teated: tema endine tööandja, kus R. töötas umbes 3 aastat, andnud temale järgmise tunnistuse: „Temale usaldatud töid ta täitis hästi, olin täielikult rahuldatud; ta lahkus omal soovil; mu kõige paremad soovid saatku teda ta edaspidisel eluteel.“ Majas, kus ta varem oli korteriüürnikuks, teatas tuttav proua, et mõlemad abikaasad on majaelanikkude keskel tuntud eriti agarate ja püüdlikkude inimestena. Nad kasvatavad ja hoolitsevad oma lapse eest. — R. ei tunnista end süüdi, ütleb, et on ostnud autoosad heas usus, et nad olid omandatud seaduslikul teel müüja poolt.

Mitme läbirääkimise põhjal ja arvesse võttes kaebealuse kodust elu, arvame, et R. on täiesti korralik ja püüdlik isik. Sedasama kinnitasid järelepärimisel ka ta kaaselanikud. Olgugi et R. sõnade järgi ta ärisissetulekud kõrged ei ole, siiski tuleks meie arvamuse järgi sel korral, kui kohus ei peaks teda õigeks mõistma, teda karistada rahatrahviga. Kui aga kohus peaks R-le määrama vabaduskaotusliku karistuse, siis arvame, et oleks otstarbekohane määrata see karistus tingimisi, sest R-l on iseseisev äri ja karistuse täitmise korral tuleks äri kinni panna, mille läbi perekond satuks hädaohtlikku seisukorda. Oleme veendunud, et R. katseaja kestel näitab, et ta väärrib karistusest vabastamist armuandmise teel.

R. mõisteti õigeks süütõenduste puudusel. Otsuse põhjustest selgub, et kohus on arvestanud ettekannet.

H. J.

Knud Sand, W. Munck, T. G. Knudtzon: **Veregruppide määramine paterniteedi asjus** (Instituudi esimesed 500 asja). [Blutgruppenbestimmung in Paternitätsachen. (Die ersten 500 Sachen des Institutes)]. D. Zeitschr. f. ges. gerichtl. Med. 15. Bd., 6. H. 1930.

Autorid käsitlevad alul vanemaid meetodeid paterniteedi kindlakstegemiseks ning leiavad, et need on olnud kas ebakindlad või aga andnud vaid minimaalseid tagajärgi (nii kui silmade, juuste omadused, nahavärvus, väärnoodustised, näpupaljed jne.). Sel põhjusel leidiski

uus abinõu paterniteedi kindlakstegemiseks — veregruppide määramine — suurt poolehoidu ja igakülgset uurimist.

Veregruppide määramist tõendusabinõuna paterniteedi asjus hakati tarvitama esmakordselt 1924. aastal. Taanis tarvitati esmakordselt 1926. a. Veregruppide praktiline kasutamine mitmetes maades leidis tarvitamist mitmesuguses ulatuses, olenedes sellest, kuidas vastavad seadused säärastesse tõestusabinõudesse üldse suhtusid. Romaani riikides (Prantsusmaa, Itaalia) on „Code Napoleon“ („Pater semper incertus“) põhimõttelt ikka veel ülekaalus; välja arvatud erandilised juhud, seadus neis maades paterniteedi bioloogilist tõestust ei tunnusta. Teistes maades lubab seadus tõestamisviisidele rohkem vabadust, mille tõttu eriti germaani riikides veregruppide määramine leiab suurt tarvitamist. Schiffi järgi on veregruppide määramisi Saksamaal üksi toimetatud 5000 protsessis; *Werkgartneri* järgi on see arv Austrias 1500; Danzigis 126. Ka Šveitsis leiavad veregr. paterniteedi küsimustes tarvitamist. Nõukogude Venemaal keelati 1926. a. veregr. määramine paterniteedi küsimustes põhjendusega, et tagajärjed veel küllalt kindlad ei ole, 1927. a. lubati neid aga uuesti tarvitusele võtta. Rootsis leiavad veregr. sageli teiste tõestuste kõrval ikka laialdasemat tarvitamist; samuti ka Norras ja Taanis.

Schiff ja temaga suurem osa välismaa veregr. uurijaid seavad oma arvamustele aluseks Bernsteini pärivusformeli, mille õigusdamiseks Schiff esitab asjaolu, et viimastel aastatel korraldatud usaldusväärsed uurimised 10 092 ema ja 12 943 lapse juures pole näidanud ühtegi kõrvalekaldumist Bernsteini pärivusformelist. Paljudes riikides on vastavate ametiasutiste poolt avaldatud juhtnõõrid veregr. kohta, kus selgitatud, millal neid uurida, millised on võimalikud tagajärjed, kes ja kuidas peab verd võtma jne. Taanis toimuvad vastavad veregr. määramised Kopenhaagenis ülikooli kohtul. arstiteaduse instituudis, kuhu veri kokku saadetakse üle riigi.

Autorid käsitlevad põhjalikult tulemusi 500 paterniteediasja kohta, milles toimetati veregr. määramist, andes ühtlasi ülevaate ka kohtuotsustest 300 asjas, et selgitada kohtute suhtumist veregr. kui tõestusabinõusse paterniteedi asjus. 500 asjas määrati üldse 1769 veregruppid, nendest 497 emal, 503 lapsel ja 769 arvataval isal. Uuritud materjalis ei olnud ühtegi kõrvalekaldumist Bernsteini pärivusformelist. Bernsteini järgi oli soodsaid juhte 334 (66,8%), ebasoodsaid 166 (33,2%).

V. *Dungern-Hirschfeldi* järgi, kus Bernsteini ebasoodsatele lisaks tulevad ebasoodsatena lapsed 0 gr. ja kombinatsioon emaning laps AB gr. oli soodsaid 111 (22%), ebasoodsaid 390 (78%).

500 asjas oli 64 (12,8%), kus oli võimalik isaks olemise kahtluse alt kõrvaldada üht või mitut arvatavat isa, kokku 83 arvatavat isa.

Soodsad juhud			Ebasoodsad juhud		
Ema veregr.	Lapse veregr.	Asjade arv	Ema veregr.	Lapse veregr.	Asjade arv
0	0	127	A	A	123
0	A	65	AB	A	11
0	B	20	B	B	6
A	0	73	AB	B	5
A	B	9	—	—	—
A	AB	5	—	—	—
B	0	19	—	—	—
B	A	4	—	—	—
B	AB	7	—	—	—
AB	AB	3	—	—	—
Kokku 332			Kokku 165		

58 asjas oli kahtluse alt kõrvaldamine võimalik nii Bernsteini kui Hirschfeldi formeli järgi ja 6 juhul ainult Bernsteini järgi. Olgugi et soodsate juhtude arv Bernsteini formeli põhjal palju suureneb, suureneb positiivsete tagajärgede arv ainult vähe, mis seletatav sellega, et AB gr. esineb harva.

300 asjast oli 250 alimentide asja, 24 abieluasja, 11 vaelevand-asja ja 15 muud asja.

Veregr. määramisse kui tõestusabinõusse suhtuti mitmete kohtuinstantside poolt vähe erinevalt. Viimasel ajal on aga Taani kõrgem kohus (Der Oberste Gerichtshof) alimentide asjus teinud põhimõttelise otsuse, mille järgi veregr. tulemused — et teatud isik teatud lapse isaks olla ei või — on täiesti küllaldaseks tõestuseks, et vabastada, vaatamata teistele asjaoludele, nõudmisest kahtluse all olevat arvatavat isa.

G. Rooks.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

1) Kas tuleb Riigikohtu üldkogu 1926. a. 19. apr. otsuse tagajärjel maksvusetuks lugeda ka need enne kinnistamist blankoks tehtud obligatsioonid, mis enne tähendatud Riigikohtu otsust olid välja antud? 2) Kas tuleb maksvaks lugeda blanko-pealkirjaga varus-

tatud obligatsioonid, mis võlgniku poolt on välja ostetud ja seega temale enesele tagasi läinud, hiljem aga uuesti võla kindlustuseks uuele kreditorile pandiks antud? 3) Kas blanko-pealkirjaga varustatud obligatsioonid, mis praeguse kreditori käes on rahalised, tuleb maksvusetuks lugeda, kui võlgnikul korda läheb tõestada, et tema sellelt isikult, kelle nimele obligatsioon esialgselt oli välja antud, ei ole raha laenuks saanud, ja kui neid tuleb maksvusetuks lugeda, kas tuleb siis ka maksvusetuks tunnistada säärased obligatsioonid, mis tehtud enne Riigikohtu otsust?

Esimene küsimus vastust ei nõua, kuna Riigikohtu üldkogu mainitud otsuses üldse seletust ei andnud küsimusele, missugustel tingimustel tuleksid maksvusetuks tunnistada pärast 19. aprilli 1926. a. välja antud obligatsioonid, olematu seletuse laiendamisest aga küsimuses tähendatud obligatsioonide suhtes ei või enesestmõistetavalt juttugi olla.

Teine küsimus põhineb ekslikul eeldusel, nagu võiks võlgnik tema poolt välja antud obligatsiooni osta või obligatsiooni pidaja käest „välja osta“ ja sel teel omandada obligatsioonist järgnevat nõudeõigust enese vastu ja niiviisi saada enese võlauskujaks. Seesugust võimalust võlgnikul ei ole. Ta võib ainult oma võla obligatsioonipidajale ära tasuda. On ta seda teinud ja obligatsiooni pealkirjaga võla tasumise kohta tagasi saanud, siis on tema pandiga kindlustatud võlg ja ühflasi senise obligatsiooni pidaja nõudeõigus jäädavalt kustunud (BES § 3565) ning võlgnikul avaneb ainult üks õigus ja nimelt kinnistusregistris obligatsiooni kinnistamisel tehtud sissekanne kustutada lasta. Seepärast teine küsimus, kui eeltoodud ekslikul eeldusel põhinev, ei nõua sisulist seletust.

Vastus kolmandale küsimusele oleneb igal antud juhul asjaolude iseärasustest. BES IV raamatu IX osas sisalduvatest „nõudeõiguste üleandmise kohta käivatest reeglitest“ (§§ 3461—3482) ja eriti § 3461 ühenduses §§ 3470, 3471, 3479 ja 3480-ga selgub, et Eestis maksva eraõiguse järgi mõeldakse nõude üleandmise all teatava nõudeõiguse edasiandmist võlastaja poolt võlgniku nõusolekuta kolmandale isikule ning et nõudeõiguse üleandmise korral võlgniku nõusolekuta võib võlgnik uue võlastaja (tsessionäri) vastu esitada kõiki neid vastuvaidlusi, mis temal oli esimese tsedendi ja nende vahepealsete tsedentide vastu, kes on jälgi jätnud kohustisele, ja muu seas ka vastuvaidlusi, et obligatsioonis sisalduv tehing olevat silmakirjaks tehtud, et selle tehingu sõnasõnaline tekst ei vastavat poolte vahel tõeliselt saavutatud kokkuleppele, et tema, võlgnik, esialgse võlastaja käest raha ei saanud jne. See võlgniku õigus järgneb mitte Riigikohtu üldkogu poolt 19. aprillil 1926. a. antud seletusest, vaid — nagu eespool öeldud — seadusest enesest, mispärast ei ole seadus-

likku põhjust mainitud õiguse teostamise võimaluse piiramiseks obligatsioonidega, mis välja antud pärast 19. aprilli 1926. a.

Üsna teised tagajärjed on nõudeõiguse üleandmisel, kui see sünnib võlgniku nõusolekul, näiteks juhul, kus võlgnik obligatsiooni välja andes on kohustatud obligatsioonis tähendatud võlasumma maksma esimesele võlastajale või selle obligatsiooni igale seaduslikule omanikule ja seega juba obligatsiooni väljaandmise silmapilgul oma nõusolekut ette on avaldanud obligatsiooni edasi- ja üleandmiseks, laenatud summa tasumise kohustist enesele võttes mitte ainult esimese võlastaja, vaid ka iga, olgugi obligatsiooni väljaandmise ajal veel teadmata tsessionääri, kui iseseisva ja esimese võlastaja õigustest sõltumatu kreditori ees. Säärasel korral tuleb võlgnik lugeda vabatahtlikult loobunuks oma õigusest tsessionääri nõude vastu ennast kaitsta niisuguste vastuvaidlustega, mis temal võisid olla esimese tsendi vastu, ning seega ka õigusest esineda vastuvaidlusega, et ta esialgse võlastaja käest raha laenuks ei saanud.

Iseäralise tähtsusega on kolmanda küsimuse lahendamisel BES § 1337. märkuses ette nähtud krediit-hüpoteegid, millega kindlustatakse niisugused nõudeõigused, mis ainult tulevikus tekkida võivad obligatsioonis võlgnikuna nimetatud isikule teatava summani avatud krediidist. Säärasel hüpoteegil on küll nooremate hüpoteekide suhtes prioriteet avatud krediidi summas sellest ajast arvates, milal ta kinnistusraamatutesse sisse kantud, kuid võlgniku vastutus võlastaja ees — olgugi see esialgne kreditor ehk tsessionäär — on piiratud tegelikult kasutatud krediidi summaga, ning võlgnik on vaidluse tekkimise korral viimase suuruse üle õigustatud ennast tsessionääri nõudmise vastu kaitsma nende vastuväidetega, mis järgnevad krediit-hüpoteegiga kindlustatud õiguslikust vahekorra tema ja krediidi avanud isiku vahel.

(R. üldk. t. nr. 1 — 1930.)

Kas kahjusaajal-kaebajal, kes ei ole asjas tsiviilnõudjaks tunnistatud, on kaebamise õigus kohtu-uuriija tegevuse peale?

Vastus: jaatav.

Kr. Kp. S. § 304. ja järgmistes on loendatud need õigused, mis antakse eeluurimisel kaebajale-kahjusaajale. Selle järgi on kaebajal õigus osa võtta eeluurimise toimingutest ja temale tuleb sellepärast vaadata kui asjast osavõtjale, kellel Kr. Kp. S. § 491 järgi on õigus kaebusi anda iga eeluurimise toimingu peale, mis tema õigusi kitsendab või vähendab. Seda seisukohta kinnitab omakord Kr. Kp. S. § 528², mis kahjusaajale õiguse annab edasi kaevata rahukogu määruste peale eeluurimise lõpetamise üle. Kui kahjusaaja peale eeluurimise lõpetamist võib selle täiendamist paluda, siis on täitsa loomulik, et temal on see õigus ka eeluurimise toimetamise ajal. Vaa-

deldes motiive § 304. ja teiste §§-de juures, nähtub, et ka seaduseandjal oli tahe kahjusaajale võimaldada osa võtta eeluurimisest ja sellega kindlustada kuriteo põhjalikumalt ja kiiremat selgitamist. Seepärast ei ole õige rahukogu ja kohtupalati seisukoht, et Kr. Kp. S. § 304 näeb ette ainult erasüüdistajaid ja kaebajaid, kes tsiviilhagi on esitanud. See käib § 304. täpsa sõnastuse vastu. Kohtupalati seisukohta ei kinnita ka Kr. Kp. S. §§ 304 p. 3, 475 ja 836 p. 5. Kr. Kp. S. tarvitatakse sõna „hagi“ („isk“) mitte ainult tsiviil-, vaid ka kriminaalhagi (§ 5) mõttes, nii et § 304. p. 3 leiduva sõna „hagi“ all võib mõista nii tsiviil- kui ka kriminaalhagi. § 475 puudutab eeluurimise ärakirjade väljaandmist. Selles artiklis ei ole kahjusaajaid nimetatud sel põhjusel, et nende õigus ärakirjade saamiseks on juba § 304 p. 4 ette nähtud. Kr. Kp. S. § 836 on selle seadustiku IV jaotuses, mis ei käsita enam eeluurimist, vaid käsitab asja arutamist kohtus. Kahjusaaja õigused eeluurimisel ja asja arutamisel kohtus ei ole võrdsed. Eeluurimisel on kaebaja-kahjusaaja õigused laiemad; tema on siin asjaosaline, kuna kohtus tema seda ei ole, kui ta tsiviilnõudjaks ei ole tunnistatud. Neil põhjustel jõudis Riigikohus otsusele, et kahjusaajal-kaebajal, kes ei ole tsiviilnõudjaks tunnistatud, on kõik Kr. Kp. S. § 304. loendatud õigused ja temal on ka Kr. Kp. S. § 491. ette nähtud õigus kaevata kohtuuriija toimingute peale.

(Riigikohtu üldk. t. nr. 21 — 1930.)

Administratiivosakond.

Kas omavalitsusasutised võivad Maaseaduse põhjal maad saada põliseks pidamiseks?

Vastus: eitav.

Asutava Kogu poolt 10. okt. 1919. a. vastu võetud Maaseaduse (RT 79/80—1919) § 15 on tähendatud, et riikliku maa tagavaramaa antakse: a) põllumajapidamiseks põliselt (pärandatavalt) tarvitada väikemaapidamistena sellekohase eriseaduse järgi ja b) hariduslikele, omavalitsuslikele ja teistele asutistele pikaajaliseks tarvitamiseks. Sellest nähtub, et omavalitsustele antakse maa pikaajaliseks tarvitamiseks, mitte aga põliseks pidamiseks. § 20 alusel määrab väikemaapidamiseks (§ 15 p. a) maasaamise järjekorra kindlaks maavalitsus vallavolikogu ettepanekul. § 21 on loendatud, kes väikemaapidamiseks (põliselt § 15 p. a alusel) maad saavad, nende seas omavalitsusasutisi ei ole nimetatud. Eeltoodust selgub, et juba Asutava Kogu poolt vastu võetud Maaseaduse järgi võisid omavalitsused maad saada tähtajaliseks tarvitamiseks, mitte aga põliseks pidamiseks.

(Riigikohtu adm. osak. t. nr. 506 I—1930.)

Kas riigirentnikult, kes määratud tähtaegadel temalt nõutud rendisummad ära tasunud, võib viivitusraha nõuda, kui pärast selgub, et renti on nõutud ja tasutud vähemal määral kui õigus?

Vastus: eitav.

MTM § 91¹ järele maksab rentnik tähtajaks tasumata jäänud rendi pealt 1 % kuus viivitusraha, poolikud kuud terveks lugedes; ning kahe ja rohkem üksteisele järgnevate maksutähtaegade eest tasumata jäänud rendid nõutakse sisse riigi vastuvaidlematute nõudmiste korras. Ei ole rentnikule rendimaksu tähtajal üldse arvestatud tasumata renti, siis tasumine tähtajaks vähemal määral ei ole tingitud rentniku viivitusest rendimaksmisel. Niisugusel tingimusel ei ole õige MTM § 91¹ põhjal viivitusraha nõuda, arvates maksutähtaegadest. MTM § 91¹ ja selle märkusest nähtub, et viivitusraha tuleb maksta juhul, kui viivitus renditasumises oleneb üksnes rentnikust ja et viivitusraha ei pruugi maksta igal tingimusel. On rendi tasumine § 91¹ märkuse põhjal, näiteks, pikendatud, langeb ära selle aja eest viivitusraha maksmise kohustis.

(Riigikohtu adm. osak. t. nr. 602 I—1930.)

Kas igasuguseid värve, kui nad müüja enese poolt koduse käsitööna valmistatud, võib müüa ka IV järgu kaub. äritunnistuse lunastamisel?

Vastus: eitav.

Rahaministri poolt 1. dets. 1898. a. kinnitatud kaupade nimekirjas, missugustega III j. kaub. äritunnistuste järgi kaubelda keelatud, on p. 22 all märgitud: värvid, peale liimivärvide apteegikaubad. Arvamust, et igasuguseid värve, kui nad müüja enese poolt koduse käsitööna valmistatud, võib müüa ka IV järgu kaub. äritunnistuse lunastamisel, ei saa õigeks pidada. Kui kaupade nimekirjas, mida IV järgu kaub. äritunnistusega alalises väikeses ruumis kaubelda võib, on muu seas tähendatud ka „igasugused kodutööstuse ja käsitööstuse saadused“, siis võib nende saaduste all mõista ikkagi üksnes neid kaupu, mille müügi kohta Ots. maksude seaduses eneses või teistes seadustes ei leidu erilisi kitsendusi, mis pärast seejuures tuleb arvesse võtta ka ülaltähendatud kaupade nimekirja p. 22. määrust.

(Riigikohtu adm. osak. t. nr. 643 II—1930.)

Kas see asjaolu, et riigirentnikul on tasuda eravõlga, võib aluseks olla Põllutöoministeeriumil mitte lubada krundipidamise õigust üle anda?

Vastus: eitav.

Riigikohtu otsuses nr. 21—1927. a. (Riigikohtu otsused 1927. a.) on juba seletatud, et MTM § 120 on üldiselt tähendatud need alused, mis Põllutöoministeerium loa andmisel kohapidamise õiguse edasiandmiseks peab kaaluma ja et Põllutöoministeerium võib keelduda aõus-

oleku andmist kohapidamise õiguse üleandmiseks ainult põhjustel, mis tingitud on Maaseaduse ja Maaref. teost. määruste nõuetest. Kolmandate isikute nõudmised maapidaja-riigirentniku vastu ei või olla Põllutöoministeeriumile iseenesest põhjuseks keelata nõusolekut maapidajale koha edasiandmiseks. Kolmandate isikute nõudmised maapidajate vastu lahendatakse tsiviilkohtu poolt ja kohtu poolt välja mõistetud summade sissenõudmine toimub samuti Ts. Kp. S. ette nähtud korras. Kui selles korras ei ole takistusi tehtud maapidajale rendiõiguse üleandmiseks, siis ei ole Põllutöoministeeriumil seaduslikku alust keelata nõusolekut rendiõiguse üleandmiseks MTM § 120. põhjal põhjendusel, et maapidaja vastu on kellelgi nõudmisi, kuigi need nõudmised tsiviilkohtu poolt rahuldatud.

(Riigikohtu adm. osak. t. nr. 680 I—1930.)

Kas Tulumaksuseaduse § 24. märk. 2 järgi kõigi juriidiliste isikute maksustamine kuulub Iseäralisele Tulu- ja Ärimaksu Komiteele?

Vastus: eitav.

Tulumaksuseaduse § 24. märk. 2 määrab, et juriidiliste isikute maksustamine kuulub Iseäralisele Ärimaksukomiteele, mis ümber nimetatakse Iseäraliseks Tulu- ja Ärimaksu Komiteeks, ilma mingi lähema juhatusega juriidiliste isikute maksustamise viisi üle. Tulumaksuseaduse § 41 teeb vahet avaliku aruandmise korra alla käivate ettevõtete ja muude ettevõtete vahel. Iseäralise Ärimaksukomitee võimkonda kuulub üksnes nende ettevõtete maksustamine, mis on tähendatud Ärimaksuseaduse § 509., s. o., mis on kohustatud avalikult aru andma. Kuna Tulumaksuseadus samuti teeb vahet ettevõtete vahel aruande kohustise järgi, nagu Ärimaksuseaduski, siis tulebki Tulumaksu seaduse § 24. märk. 2 mõista koos Tulumaksusead. § 41. ja Ärimaksuseaduse § 509., ning selle järgi kuuluvad tulumaksustamisele Iseäralise Tulu- ja Ärimaksu Komitee poolt ainult avalikult aruandvad juriidilised isikud või viimaste ettevõtted.

(Riigikohtu adm. osak. t. nr. 683 II—1930.)

Kas poliitiliste parteide poolt välja antavad ajakirjad ja poliitiliste parteide häälekandjad kuuluvad Ärimaksu seaduse § 453. p. 20. järgi ärimaksust vabastamisele?

Vastus: eitav.

Otsekoheste maksude seaduse § 449. lisa II nimek. III j. p. 12. järgi kuulub põhiärimaksu alla igasuguste trükitööde kirjastamine. Sama seaduse § 453. p. 20. järele ei kuulu riigiärimaksu alla: „omavalitsuste, avalik-õiguslike asutiste, kirikute, koolide, seltside ja ühingute poolt välja antavate teaduslike ja õpperaamatute ja -ajakirjade, samuti nende häälekandjate kirjastamine. Vabastamise alla ei kuulu harilikke ajakirjade kirjastamine, mida kirjasta-

takse äriksel sihtidel.“ Politiliste parteide poolt välja antavad ajakirjad ja politiliste parteide häälekandjad, mis kannavad üldiselt hariliku ajakirja iseloomu, hoolimata sellest, kes selle kirjastaja, ja erinevad omavahel ainult politiliste sihtide poolest, ei kuulu § 453. p. 20. järgi riigi ärimaksust vabastamisele. Sellel asjaolul, et niisugune ajakiri alati mitte kasu ei too ja kasu asemel väljaandjale vahel ka kahju sünnitab, et ole põhiärimaksu nõudmisel tähtsust, sest ka iga harilik ajakiri, mis ei ole ühegi politilise partei häälekandja, võib kirjastajale kasu asemel kahju tuua. Ajakirja politiline iseloom iseenesest ei tähenda veel seda, et selle väljaandmisel ei arvestata ka ärilisi sihte, selle tasuvust ja isegi kasu.

(Riigikohtu adm. osak. t. nr. 793 II—1930.)

Kas ümberregistreerimine õpetaja kohustetäitjast määraliseks õpetajaks võib toimuda vastava ettepanekuta?

Vastus: eitav.

Ümberregistreerimine õpetaja kohustetäitjast määraliseks õpetajaks ei toimu iseenesest, vaid selleks on tarvilik vastav ettepanek registreerivale asutisele ja viimase vastav otsus, nagu see selgub Haridusministeeriumi määrusest õpetajate registreerimise kohta (RT 149/150 — 1920. §§ 3 ühes lisaga, § 4 ja teised).

(Riigikohtu adm. osak. t. nr. 844 II—1930.)

Kriminaalosakond.

Kas eraisikute osavõtt ametialastest süütegudest on võimalik ja karistatav?

Vastus: eraisikute osavõtt ametialastest süütegudest on võimalik ja karistatav, kuid mitte kõigist ametialastest süütegudest ja mitte igasugune osavõtt.

Riigikohus on seletanud: Ametialased süüteod jagunevad kahte gruppi: 1) puhtametialased, mis väljenduvad ametnikule pandud kohuste rikkumises ja sellepärast võivad korda saadetud saada ainult selle ametniku poolt, kellele on seadusega need kohused pandud, ja 2) mitteametialased, mis väljenduvad ametikohuste rikkumisega seotud üldsüütegude kordasaatmises. Esimese grupi süütegude karistused on peaaesjalikult niisugused, et neid eraisiku peale panna ei saa, näit. teenistusest väljaheitmine, ametist vallandamine, teenistuseajast teatava aja kaotamine, ümberpaigutamine kõrgemast ametist madalamale, noomituse teenistuskirja kandmine j.n.e. Teise grupi süütegude karistused on peaaesjalikult üldkaristused, mis ametnikule määratakse kõrgemal määral seepärast, et ta üldsüüteo kordasaatmisega on rikkunud ka oma ametikohuseid. Tekib küsimus, missugune osavõtt puht-ametialasest süüteost on mõeldav eraisikule. Nähtavasti

ainult avatlemine ja seesuguse puht-ametialase süüteo varjamine, mille eest on seaduses ette nähtud karistus, mis ka eraisiku suhtes on kohaldatav, kuid neis puht-ametialastes süütegudes, kus ametnikku ähvardab spetsiaalne ametlik karistus, mida ei saa eraisiku suhtes kohaldada, ei ole eraisikute osavõtt mõeldav. Mis aga puutub mitte-ametialastesse süütegudesse, siis tuleb tähendada, et neist on eraisikutel osavõtt võimalik niivõrt, kuivõrt eraisiku tegevus moodustab üldkuriteo.

(Riigikohtu kr. osak. t. nr. 456 — 1930.)

Missuguses summas nõutakse patendimaksu neilt, kes on süüdi mõistetud loata alkoholsete jookide müümises?

Vastus: 1) loata piirituse ja viina müümise puhul Tallinnas — 300 kr., teistes linnades — 200 kr. ja mujal — 150 kr. (Patendimaksu s. B. III p. 1.), 2) loata õlle müümise puhul väljaviimiseks — 20 kr., väljaviimiseks ja seesjoomiseks — 40 kr. (Patendimaksu s. B. II p. 4.).

Riigikohus on seletanud: Akts. sead. § 1111. järgi nõutakse süüaluselt sisse patendihind vastavalt patendimaksu seaduses tähendatud müügikohtade liikide määradele, piirituse ja viinamüügi puhul aga patendihind kõigi alkoholsete jookide müügi õiguse eest. Sellest nähtub, et patendihinna nõudmisel seadus teeb vahet piirituse ja viinamüügi ja teiste alkoholsete jookide müügi vahel. Ühelt poolt piirituse ja viina müügi puhul nõutakse patendihind kõigi alkoholsete jookide müügi õiguse eest. Niisugused õigused on Patendimaksu seaduse tariifi III p. 1. all tähendatud I järgu müügikohtadel, kes tohivad kõiki alkoholseid jooke nii lahtiselt kui ka kinnistes pudelites müüa. Teiselt poolt patendihind teiste (peale piirituse ja viina) alkoholsete jookide müügi eest peab võetama patendimaksu seaduses tähendatud vastavate müügikohtade liikide hindade järgi. Neil juhtudel peab kohus iga kord patendihinna väljamõistmisel kindlaks tegema, missuguse müügikoha liigi alla käib kaebaluse tegu, ja vastavalt sellele otsuse tegema.

(Riigikohtu krim. osak. t. nr. 706 — 1930.)

Kas kaebaja haiguse puhul ja viimase suulisel volitusel võib kaebusele alla kirjutada kolmas isik?

Vastus: jaatav.

Riigikohus on seletanud, et Ts. Kp. S. § 260. annab kaebajale õiguse tema haiguse puhul volitada kaebusele enese eest alla kirjutama ka kolmandat isikut, kusjuures see volitus võib olla suuline ega tarvitse tõestatud olla, küll aga on tarvis allkirja juures tähendada, et kolmas isik on kaebaja eest alla kirjutanud viimase haiguse puhul. Ts. Kp. S. § 260. ette nähtud kord maksab ka kriminaalkohtutes.

(Riigikohtu krim. osak. t. nr. 642 — 1930.)

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

K. Mattieseni trükikoda O/Ü., Tartus, 1930.

blankoks tehtud obligatsioonid, mis enne tähendatud Riigikohtu otsust olid välja antud? 2) Kas tuleb maksvaks lugeda blanko-pealkirjaga varustatud obligatsioonid, mis võlgniku poolt on välja ostetud ja seega temale enesele tagasi läinud, hiljem aga uuesti võla kindlustuseks uuele kreditorile pandiks antud? 3) Kas blanko-pealkirjaga varustatud obligatsioonid, mis praeguse kreditori käes on rahalised, tuleb maksvusetuks lugeda, kui võlgnikul korda läheb tõestada, et tema sellelt isikult, kelle nimele obligatsioon esialgselt oli välja antud, ei ole raha laenuks saanud, ja kui neid tuleb maksvusetuks lugeda, kas tuleb siis ka maksvusetuks tunnistada säärased obligatsioonid, mis tehtud enne Riigikohtu otsust? 425

Kas kahjusaajal-kaebajal, kes ei ole asjas tsiviilnõudjaks tunnistatud, on kaebamise õigus kohtu-uurija tegevuse peale? 427

Administratiivosakond:

Kas omavalitsuseasutised võivad Maaseaduse põhjal maad saada põliseks pidamiseks? 428

Kas riigirentnikult, kes määratud tähtaegadel temalt nõutud rendisummad ära tasunud, võib viivitusraha nõuda, kui pärast selgub, et renti on nõutud ja tasutud vähemal määral kui õigus? 429

Kas igasuguseid värve, kui nad müüja enese poolt koduse käsitööna valmistatud, võib müüa ka IV järgu kaub. äri-tunnistuse lunastamisel? 429

Kas see asjaolu, et riigirentnikul on tasuda eravõlga, võib aluseks olla Põllutöoministeeriumil mitte lubada krundipidamise õigust üle anda? 429

Kas Tulumaksuseaduse § 24. märk. 2 järgi kõigi juriidiliste isikute maksustamine kuulub Iseäralisele Tulu- ja Arimaksu Komiteele? 430

Kas poliitiliste parteide poolt välja antavad ajakirjad ja poliitiliste parteide häälekandjad kuuluvad Arimaksu seaduse § 453. p. 20. järgi ärimaksust vabastamisele?

Kas ümberregistreerimine õpetaja kohustetäitjast määraliseks õpetajaks võib toimuda vastava ettepanekuta? 431

Kriminaalosaakond:

Kas eraisikute osavõtt ametialastest süütegudest on võimalik ja karistatav? 431

Missuguses summas nõutakse patendimaksu neilt, kes on süüdi mõistetud loata alkoholsete jookide müümises? 432

Kas kaebaja haiguse puhul ja viimase suulisel volitusel võib kaebusele alla kirjutada kolmas isik? 432

Lisa.

1930. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

üheteistkümnendat aastat.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), K. Grau, E. Maddison,
A. Palvadre, J. Reinhold, J. Uluots ja
E. Ein (tegevtoimetaja).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu ja välismaa seaduseandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ 1929. a. Riigikohtu otsused.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

**Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.**

Tellimishind: **7 krooni** aastas, üksiknumber **75 s.**

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 1 kr. 50 s., 1921. a. — 3 kr., 1922. a. — 8 kr., 1923. ja 1924. a. — 4 kr., 1925., 1926., 1927. ja 1928. a. — 4 kr. 50 s. ning 1929. a. — 7 kr.

Toimetuse ja talituse aadress: **Tartu, Aia tän. nr. 35, telefon nr. 81.**

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 75 senti

